

1. POLE (1219) sb n

pol- (w tym 1 r. błędne znakowanie), pól; e jasne.

sg N pole (39). ◇ G pola (95). ◇ D polu (4). ◇ A pole (185). ◇ I polem (13); -em (5), -(e)m (8). ◇ L polu (435). ◇ pl N pola (87). ◇ G pól (71), poli (1); pól : poli *LibLeg* (13:1); ~ pól (20), p(o)l (51). ◇ D polãm (3); -ãm (2), -(a)m (1). ◇ A pola (120). ◇ I polami (3) *Mącz*, *SarnStat*, *KlonFlis*, polmi (1) *SkarŻyw*; -ami (2) *Mącz*, *KlonFlis*, -ãmi (1) *SarnStat*. ◇ L polach (150), pol(o)ch (5), poléch (1); -(o)ch *RejWiz* (2), *RejZwierz*, *RejZwierz*; -ach : -(o)ch : -éch *OpecŻyw* (1:-:1), *LubPs* (1:1); ~ -ach (86), -äch (42), -(a)ch (22); -ach *OpecŻyw*, *BibRadz* (13), *Mącz* (10), *GrzepGeom*, *BielSat*, *BielSpr*, *BiałKaz* (3), *KochPs* (4), *KlonŻal* (2), *BielSjem*, *KochPieś*, *PudłFr*, *GórnRozm* (2), *ZawJeft*, *GostGosp*, *GrabowSet*, *KochFrag*, *WujNT*, *SarnStat* (7), *KmitaSpit* (3), *SkarKaz* (2), *CzahTr*, *KlonFlis*, *KlonWor* (2); -äch *GliczKsiąż* (3), *LubPs*, *SienLek*, *PapPrPan*, *MWilKHist*, *SkarKaz*, *PaxLiz*; -ach : -äch *Leop* (3:3), *BielKron* (6:11), *BudBib* (2:4), *Oczko* (3:1), *StryjKron* (10:14). ◇ V pola (4). ◇ du A (cum nm) poli (1) *KochSz A3*. ◇ L (cum nm) polu (1) *ZapWar* [1505] nr 2087.

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XIX w.*

1. Obszar na powierzchni ziemi, zwykle płaski, bezleśny, niezabudowany lub niezamieszkały, często w przeciwstawieniu do terenu zabudowanego lub pomieszczenia; teren, otwarta przestrzeń, równina; błonie, step; polana, dolina; *campus Murm*, *Mymer*¹, *Miech*, *HistAl*, *Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*, *Calep*, *JanStat*, *Cn*; planities *HistAl*, *Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*; *ager Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*, *Modrz*; *campestre Miech*, *Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*, *JanPrzyw*; *locus (campester) Miech*, *HistAl*, *PolAnt*, *Mącz*, *Vulg*; *vallis HistAl*, *PolAnt*; *aequor Mącz*, *Cn*; *arvum*, *planus Vulg*; *regio*, *solitudo*, *terra (campestris) PolAnt*; *territorium JanStat*; *area Cn* (790) : [Gołębie] Wybráli łobie [na króla] iáłtrząbá. Iáłtrząb gdy w polu z nimi był/ Záwždy kánię łam poráził *BierEz* N, G2, Kv, N4v; *OpecŻyw* 193, 193v; *Murm* 21; *Mymer*¹ 5v, 16; KRolik iéft zwierzę zaiączowi podobne/ iedno iże mniefze/ á w ziemnych iamach łie (chowa po polu) *FalZioł* IV 9b, IV 45b; Iéft to miałtho na trzy grani dwiema kátoma nad morzem, á trzecim ku polu leży *MiechGlab* 69; A Thatharzy Przekopłci od tego czału iako on wyłep poliedli po polu miełzkaię według łwego zwyczaiu *MiechGlab* 72; A tedy więcz łliczne pola na pułtiniach rozmnożá łie [Pinguesscent speciosa deserti] wielką žiznołciá a pagórki przybierzá łie w radołć y w wełe *WróbŻołt* 64/13; a takesmi łie mvłyely wrocycz łofmi go łchvkaly po poliv łes mała łrzy niedzielie. *LibLeg* 11/78, 10/125, 11/136; *LibMal* 1543/77v, 1546/120, 1547/130, 1548/138, 145v; *RejRozpr* I4v; Iáđac łotym dáłey/ wełzi w nieiákie pole náłezli miełłce ł ktorego przerzełona [!] rzeká Támár łochodziłá *HistAl* [I]3, K6, K7 [2 r.], M5; *ZapWar* 1553 nr 2685, 1558 nr 2686; *BielKom* G4; Łepyeyłci go dáć do łzkoły niželiby myáł po polach/ vlicach/ baki łtrzeláć/ álbo około inłłych rzeczy nyepotrzełnych łiebye zábáwyáć. *GliczKsiąż* K2v, D4v; *LubPs* N3, Y5v, dd2v, gg6; iáko gdy kto ma przyłýadz/ prowadzá go ná Rynek álbo ná pole do znáku męki Páńłkiey *GroicPorz* z3v, z4; Bom widzýał iedno kłiążę tu pod zamkiem w polu *RejWiz* 75v, 46, 68, 73, 82 [2 r.]; A ták rułz łie nocá z łudem łtory przy łobie iéft/ tayze łie ná polu: y bárzo ráno o włchodu łłóńcá/ vderz ná miáłtho. *Leop Iudic* 9/32; Otworzę ná naywylłłych łagorkach rzeki/ á w łoórzod łol krynlice *Leop Is* 41/18, *Lev* 14/7, *Ios* 24/32, *Iudic* 9/43, 1.*Reg* 20/5, 11 [2 r.] (22); *RejFig* Aa6, Aa6v, Bb5; *RejZwierz* 78v, 110v, 127; Na łtorych łolách náđ Iordane^m ku Ierychu łowił łan z łoiżelzem *BibRadz Num* 33/50; Oto łam z łobá łpráwę o ły

ktora mieŝzkalf w dolinie á ná opoce w polu [*habitatatrix vallis petra campestris*]/ mowi Pan *BibRadz Ier* 21/13; moc wod wzbierze po wŝytkich polach/ y ŝtrumenioch. *BibRadz 4.Esdr* 15/40[41], *Gen* 4/8, 23 *arg*, 17 [2 r.], 19, *Ex* 10/5 (23); Potym Benádáb ná drugi rok przyciągnął z woŝkiem do Apheg miáftá/ ktore było w polu. *BielKron* 85v; Teŝ wŝtawił Likurgus pogrzeby przy koŝcielech co pierwey w polu czynili *BielKron* 272v, 3, 3v, 15, 15v, 44v (25); *KwiatKsiąŝ* O3; Dilabitur fluvius per agros, Roŝcieka ŝie rzeká po polách. *Mącz* 180c; Cum locis etiam ipsis montosis delectemur et Sylvestribus, A zwłáŝczá gdy ŝie kochamy w górziftych y w leŝnych polách. *Mącz* 231b; Continens, Ziemiá/ kráyiná która nie wyŝpá yeŝt/ ále czifná równiá w polách. *Mącz* 447a, 2d, 32d, 176b, 227c, 298b (15); *GórnDworz* Bbv [2 r.]; Abo iefliby teŝ kto potkał dzyeweczkę dobrowolnie chodzącá po polu/ á wziąłby iá gwałtem nád práwo á nád przizwolenie iey/ y rodzicow iey/ niechay będzie ŝmierciá vmorzon. *RejPos* 343, 112, 170v, 213, 222; *BielSat* G4v; By iedno ledá murek ná gorze [tj. w *Kamieńcu*] [práwiono/ A ná dole poboczne ŝtrzelby poczyniono. Aby ŝie wŝdy kęŝ było zá czym broniać zákryć/ Bo tám s polá y kokofz moŝemy vpátrzyć. *RejŹwierc* 248, 91v, 144v, 205, 236v; *BielSpr* 19v, 37v, 62v, 68v; Pole to kupił Abráhám v ŝynow Chetowych/ á tám pogrzebion Abráhám y Saráh zoná iego. *BudBib Gen* 25/10, *Gen* 29/2, *Lev* 14/7, 17/5, *Ios* 12/3, 24/32 (19); *BialKaz* D4v; Káŝdy chętliwie widzieć chciál Krolá nowego. Wŝytki polá/ y wŝytki drogi pełne były/ Drzewá/ wŝi/ y págorki ludem opłynęły. *StryjWjaz* B2, B, B3v; *PaprPan* Bb4v; A przetoŝ ná ŝeymie/ mieliby obráni być/ támtych mieyŝc ŝwiádomi/ ktorziby tákowym zamkom/ mieyŝcá y polá náznáczyli *ModrzBaz* 103v, 48, 103v, 126v; *KochOdpr* B4, D3; *Oczko* 28; [*Pan*] Ruŝył gromów/ y wypuŝcił ogniŝtę ŝtrzáły/ A wnet okrył wŝyŝtki polá martwémi ciáły. *KochPs* 24; Tu ŝye wŝełki ŝwierz chłodzi/ który w polu ŝije/ Tu ŝos mieŝzkániec leŝni vprágniony pije. *KochPs* 155, 97, 116, 155, 164, 170, 213; obrał ŝobie Lot polá ku Sodomie idące nád Iordanem/ piékná bárzo ŝtronę/ iáko Ray iaki *SkarŹyw* 284; Roznoŝząc Ewángelia [!] w oney ziemi/ tráfiło mu ŝię w polu nocowác nád rzeká Oráhá. *SkarŹyw* 518, 263, 283, 309, 325 [2 r.], 356 [5 r.] (18); ERato złotowłofa/ y ty wdŝięczna lutni/ [...] Wŝpokóyćie ná chwilę ŝtrápióná myŝl moiej/ Póki iefzcze kámienny w polu ŝłup nie ŝtoię. *KochTr* 14; Lecz zbroynym Niemcom ręczney bitwy nie wytrwáli/ Tylko z łuków wŝŝy ich z boku przerywáli/ Częŝć ich w pole pierzchnęłá/ áŝ do ŝámey Litwy *StryjKron* 527; Kurzy ŝię pył końkimi wzrufzony kopyty/ A Echo głof rozdwoia po polach ŝowity *StryjKron* 702, 31, 46 [2 r.], 56 *marg*, 260, 416, 487, 747; *CzechEp* 44; *KochFr* 15; *KlonŹal* A3v; *KochPam* 83; Pátrŝay teraz ná láły/ Iáko prze ŝimné czáły Wŝyŝtkę ŝwá krałę drzewá vtráciły/ A ŝniegi polá wyŝoko przykryły. *KochPieŝ* 41, 2, 38, 49; *GórnRozm* H4v; *Zawŝeft* 9; *ActReg* 27; *Calep* 155b; *GostGosp* 100; *LatHar* 664; *WujNT Mar* 13/16, *Luc* 6/17, 12/28, 17/31, 35; *KmitaSpit* A3; *PowodPr* 79, 80 [2 r.]; Toć iefŝ dzieło ŝłodziyŝkie/ te ŝá obyczáie/ Y te ŝá naprzednieyŝe tych ludŝi rodzáie [...]. Tych ludŝi proŝnuiących/ to cudze nieŝczęŝćie/ Kaŝe práwo wywodŝić w pole zá przedmieŝćie. *KlonWor* 37, 45, 48.

pole czego [= *jakie*] (1): [*Arabia*] Ma tákie polá piałecznego wichru/ iŝ przez noc ŝtoię gory wielkie piałeczne wiátre m przyrodzonym ŝute y zgromádzone *BielKron* 263v.

pole czego [= *przylegájące do czego; naleŝące do czego*] (4): Dobył thedy Iozue wŝŝyŝtkiey ŝiemie ná gorách y ku południu: ŝiemie thakieŝ Geŝŝen/ y rowne polá/ y kráinę ná zachod ŝłóncá/ y gorę Iŝráelŝká y polá iey *Leop Ios* 11/16, 2.*Par* 26/23; gdy wyŝzedł w polá Hierychá miáftá/ przegłádáiąc

mieyfce do oblężenia: vказаł mu fię mąż/ ftoiący przeciw niemu zgołym mieczem. *SkarŻyw* 501; Krew/ iáko z krynic wodę roztoczyli/ A miáltá twego polá zámoczyli *GrabowSet* T4v.

I sg w funkcji okolicznika miejsca: »polem« (1): Y wziáwłfy ij [*Achiora*] fludzy Holofernefowi/ iácháki [!] fnim polem [*per campestria*] *Leop Judith* 6/8.

W połączeniu z nazwą [zawsze: pole + nazwa (w N)] (10): *Leop Ios* 11/8, 3.*Reg* 21/23; Zátym Ionátás z woyłkiem fwym przyciągnął ku Iezioru Genázár/ á z támtąd fię ráno rułzył w pole Azor. *BibRadz* 1.*Mach* 11/67, *Iudic* 9/37, *Iudith* 2/10[11]; Przyfzedłszy ná polá Sennár záłożył miáltá Arád/ Arkád/ Kálámne/ y Babilon. *BielKron* 7, 7, 96, 297; *StryjKron* 11.

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy miejscowej [= leżące gdzieś lub w pobliżu czegoś; pole + przymiotnik (16), przymiotnik + pole (3)] (19): On zafię nazad fie obrociwłzy w pięcidziefiąt koni ledwo wiechał na Kijowłkie pola. *MiechGlab* 31, 53; Na Livpkowskim poliv Folwark Panow Zielenskich *ZapWar* 1553 nr 2685; *LubPs* R6, S; *Leop Ios* 12/7; Pofiedli Etrułcy polá Rzymłkie zá rzeką Tybrem/ dla czego było wielkie vciśnienie w miełcie gdy żywności mieć nie mogli. *BielKron* 106, 20v, 86, 284v; Y fтали obozem Synowie Izráelowi w Gilgálu/ y vczynili Pełách czternałtego dnia miefiącá (onego) w wieczor w polách Ierychońłkich. *BudBib Ios* 5/10, 1174c marg, 4.*Reg* 23/4, *Ps* 77/12; Kto mi do ręku poda miałto niedobyłé? Kto mię záwiedzie w polá Idumłkie obfiłé? *KochPs* 87 [*idem* 167], 115, 167; *StryjKron* 772 [2 r.].

W połączeniach szeregowych (26): *OpecŻyw* 28; vftawnie fie przechadzay/ á na łow włzelki przeieždżay fie/ po lełiech/ po gorach/ po polu *FalZioł* V 65; Abowiem nietylko człowiek rozumny/ ále y ziemiá y niebo rołkocha fie ftego/ láfy głuche/ y fferokie polá/ y głębokołci morłkie/ będą mieć wielkie rozrádowanie ftego. *RejPs* 142; *SeklKat* M4; *HistAl* I7v; *LubPs* V5v; *KrowObr* 50v, 79, 109; A iáko fie krolełtwá dziwnym kftałtem mieniá/ Gory/ polá/ y láfy/ pięknie fie zyeleniá. *RejWiz* 45; *Leop Ios* 11/16; *UstPraw* B2; *BibRadz* 1.*Par* 27/25; Niech fię wefelá niebiofá/ á niech fię ráduie ziemiá/ niech fżumi morze/ y nápełnienie iego. Niech gra pole/ y włzytko co ná niem *BudBib Ps* 95/12, *Ios* 12/8, *Ez* 33/31; *ModrzBaz* 79v; *KochPs* 145; tedy my wyznawamy/ ifż Syn Boży wftąpił Wniebo/ y [...] wzywa nas do Ráiu rołkołzy fwoich. [...] gdzie ony wefołe polá/ gory/ rzeki/ łáki/ y inne okiem ludzkim nieogłádáne/ áni fercem obięte rołkołzy. *SkarŻyw* 125, 259; *StryjKron* 390; *NiemObr* 22; *ReszPrz* 113; Prawdá iż náukę fwoię y kazánia Pan odpráwował w polách/ y przymorzu/ y ná pułtych mieyłcách: gdy do kołściołá było dáleko. *SkarKaz* 455b, 515b, 633a.

W przeciwstawieniach: »gory (w gorach) (5), miasto (w miełcie, w miastach) (5), kołcioł (u kołciołá) (a. w cerkwi) (4), dom (w domach) (3), pod dachem, lasy, rynek, wieś ... pole (w polu, polach, po polach)« (18): Ziemia v nich [*Tatarów*] iefł rowna láłfow ani gor niemaiąc, tylko pol á trawy wyfołkiey barzo wiele *MiechGlab* 23, 22; *WróbŻołt* 103/8; Dla czego y ten obyczáy był/ że dziełci nye w domach/ ále po polach myędzy zyelfki fypyály *GliczKsiąż* E5; *RejWiz* 73; Iefli vmrze Acháb w miełcie/ ziedzą go pfi: A iefli vmrze ná polu/ rozthárgáią go ptacy powietrzni *Leop* 3. *Reg* 21/24; *BibRadz* 1.*Mach* 9/65; *BielKron* 261, 338, 465; *KuczłKat* 20; Byli konie z drzewá przypráwione [...] Lełcie w polu/ Zimie pod dáchem/ ná ktore vczyli fie wfiádác *BielSpr* 5, 10v; *BudBib* 3.*Reg* 14/11; Támże w Fráncyey v miáltá Bituryki/ gdy kołcioły y rynki obiáć iego

fluchączow niemogły: kánonicy rádzili áby w pole wyłzedł. *SkarŻyw* 545; *BielSen* 18; *SkarKaz* 455b; *SkarKazSej* 665b.

W porównaniach (9): Tákżeć y my nędznicy pięknie fie świećimy/ Iáko kwiatki ná polu gdy fie vbierzemy. *RejWiz* 83v; *BibRadz Zach* 14/10; *RejZwierc* 145; *BudBib* I 374b *marg*; *PaprPan* A3v; Ale iáko raz czyłtość swoię [panna] vtráciłá/ Ani iuz dziećióm wdzięczna/ áni dżiówkóm miá. Iáko máćicá/ która w prołtym polu włchodźi/ Nigdy wzgóřę nie idzie/ nigdy grón nie rodźi Dołtáłyh *KochEpitCat* 111; Wyśćie iáko gory z ktorych rzeki y zdroie wytryłkáią: á my iáko polá ktore fie onemi rzekámi polewáią y chłódzą. *SkarKazSej* 665b; Nie ćieśnićie áni kurzcźie miłóści w swoich domách/ y pojedynkowych pożytkách [...]. Niech fie ná lud wřzytek z was gor wyfokich iáko rzeká w rowne polá wylewa. *SkarKazSej* 670a, 696b.

W tłumaczeniu etymologii wyrazu Polak (4): potym inne Słowány przezwano od kráin/ iáko Moráwce od rzeki Moráwy/ [...] Láchy tho iełt Polaki od Lechá/ Polaki od pol álbo Polanow. *BielKron* 427, 338; Polak od pola rzeczon/ połpolite głóły *KochSat* A4; *KochCz* B2v.

W charakterystycznych połączeniach: pole(-a) gorzyste, kwitnące, leśne, niemałe, niskie, piaszczyste, rozciągnione, suche; przyść z pola (pol) (3), ruszyć się, wyciągnąć; iść (przyść, wyniść) na pole(-a) (9), (od)lećić (2), prowadzić, przebiec, ujechać (przyjechać, wyjechać) (3), ustąpić, (u-, wy-)wieść (3), wychodzić (3); (prze)bieżeć przez pole(-a) (2), pędzić; iść (ujść, wejść, wyniść) w pole(-a) (9), ruszyć, (za)wieść (wywodzić) (4), wjechać (wyjechać) (2), wyprowadzić, zjeżdżać się; zajechać na polu; biegać po polu, chodzić, gonić, szukać, tułać się (2); biegać w polu, szukać, żyć.

W charakterystycznych połączeniach przyimkowych: do pola (3), z pola (pol) (8); na pole(-a) (36), przez pole(-a) (5), w pole(-a) (32); na polu(-ach) (79), po polu(-ach) (43), w polu(-ach) (96).

Przysłowie: Ałnádniey wřdy przyłtodole Niź fie ćiągnąć z wilkiem w pole Bo fláby polak ná trawie Gdy niemáłz połćią wpotrąwie *RejRozpr* I4v.

Zwroty: »jechać w pola« = *wyprawiać się po łupy* (1): przebrałwy co godnieyřze konie/ tákież flůżebniki [rotmistrze]/ iecháli w kozáctwo pod Oczákow (oni to zowá w polá albo w łowy) *BielKron* 420.

»przy nastółce ciągnąć się przez pole« = *wędrując, szukać względów u kogoś na dworze* (1): Nie przeto żebym przed nim [Myszkowskim] łtał w pácholczym kole/ Albo y przy nastółce ciągnął łye przez pole: Ale żebym wygnawłwy niedołtátek z domu/ Tym głóśniéy łpiéwał/ á nie podłégał nikomu. *KochMuza* 28.

»na polu rodzić się; po polu, na polu, w polu rość; po polach rořący« = *być nieuprawianym, niehodowanym, dzikim; nasci (in campestribus) Vulg [szyk zmienny]* (2;2:1:1;1): *FalZioł* 1 145a; *MiechGlab* *4; Nie będziećie fiac áni żąc/ tych rzeczy ktore fie ná polu fáme od łiebie rodzą [*sponte in agro nascentia*] *Leop Lev* 25/11, *Lev* 25/7, *2.Par* 1/15; *Salic astrum*, Nieyáki rodzay leśnych máćic winnych/ po polách rořących. *Mącz* 365a; *SienLek* 199.

Wyrażenia: [»pole dąbrowne« = *dąbrowa, las dębowy* (1): *Folwark*. [...] Przy nim pola dąbrowne. *LustrSand* 80.]

»gołe pole« (1): nieczuć było woyny/ Gdy bukowy ná łtole łtał kuffel niełtroyny. Gdy Zamkow/ Murow/ Wáłow niebył y słycháć/ Człęk z byđłem w gołym polu śmiał łobie oddycháć *RybGęśli* B2.

»pole nierodne« (1): Tenże [*Pan*] rzeki ofuſza/ y zbiegłé ſtrumienie [...]. Y obráca/ prze zbytek ludzki/ grunty płodne W piałek/ y w łoné polá nierodné. *KochPs* 165.

»niskie pole; pola niskość« (2;1): *LubPs* X5v; á gdy rzeki wezbrały/ Siołá/ Dwory y Miáſteczká w niſkich polach leżące/ zátopiły *StryjKron* 345; *SkarKaz* 515b.

»przeźrzyste (a. prze(j)źroczyſte), przestronne pole« (3;1): *KlonŻal* A3v; W budownych miáſtach/ zamkach/ máłom ſie kocháá/ W przeſtronom polu záwſze wſzytkę wnoſć miáá *BielSen* 18; *SarnStat* 613; [*kat mówi:*] Wyprowadzę go [*złoczyńcę*] naprzod w przeźroczyſte pole; Záwiefzę go ná onym wyſokim ſłemieniu *KlonWor* 39.

»pole puste (a. opuſciałe)« [*szyk 2:2*] (4): Zálie ſtamtąd iádac przez czterdzieſci dni/ przyecháli ná polá opuſciałe [*ad campos desertos*]/ ná ktorzych nie było nic widać wyſokiego *HistAl* [I]3; ktorzy ná ten czás mieſzkáli ná drugá ſtronę morzá Pontſkiego/ gdzie dziś nie máſz nie iedno polá puſte. *BielKron* 130, 430v, 431.

»rowne pole; rowność pola« = *równina; planities HistAl, Vulg, Mącz; vallis HistAl; campestre, planum Vulg; aequer Mącz; campus PolAnt* (8;1): Potym wždy wzrzeli ſcieſzkę álbo drogę niektorą między gory/ ktoram przeſzli do rownego polá *HistAl* L, K7v; *Leop Ios* 11/16, 12/8, 18/18; *AEquor*, Morze/ teſ Rowność polá. *Mącz* 4d, 302d; Iáko piękna oliwá wywyſłſyám ſię w rownym polu/ á iáko iáwor nád wodami. *BudBib Eccli* 24/14[19]; *SkarKazSej* 696b.

»szczyre pole« (2): *SkarKaz* 7b; Tu gumná w ſzczyrych polách ſtoią hoyne *KlonFlis* Cv.

»szerokie pole; szerokość pola« = *planities HistAl, Mącz; latitudo, vallis HistAl; apertus a. diffusus campus, latus ager Mącz* [*szyk 8:2*] (7;3): *RejPs* 142, 199; A gdy ſtępowáli z gory/ nálezi tam pole niewymownie ſzyrokie/ kthorego ziemiá byłá bárzo czyrwona *HistAl* K7v, K8, L3v; *Panditur planities, Vkázuje ſie ſzerokość pól. Mącz* 275b, 139d* 186b, 278d; *SkarŻyw* 259.

»pole wielkie (wielgie)« [*szyk 4:3*] (7): Ziemia Cham y Tatarow Zawoſkich [...] od północzi ma pola na dłuſzą y ſzyrą barzo wielkie *MiechGlab* 24; *HistAl* K6, L3v; ná drugi rok Tátárowie wielką mocą weſzli w kráiny gdzie Połowcy byli nád morzem Ponthſkim y około ieźiorá wielkiego Meotis/ gdzie ſą polá wielkie. *BielKron* 359v, 276, 432; Tedy Tryfon poſłał woſko pieſze z ieźdniami do Gálieiey/ ná ono wielkie pole [*in ... campum magnum*]/ áby wſzytki Ionátánowe towarzyſze pomordowali *BudBib 1.Mach* 12/49.

peryfr. »pola zabiegłé za zimne Tryjony« = *obszary północne, podbiegunowe* (1): Teraz że nád Ikará pręđſzy przewaſnégo Puſté brzégi náwiedzę Boſphorá hucznego/ Y Syrty Cyréneyikié/ Muzóm poſwięcony Ptak/ y polá zábiegłé zá zimné triony. *KochPieś* 55.

Zestawienia: »bogini kwiatkow i pol« = *nimfa Napea* (1): *Napaeae*, Bogini kwiatków y pól. *Mącz* 240d.

n-loc »Pſie Pole (Pola)« (2): Wíſák Henryk Céſárz poznał/ Polſki Miecz y Stałość/ Poráżón ná Pſim polu *BiałKat* d4v; *KochCz* A3v.

Szeregi: »(tak) w polu abo (jako) w domu« [*szyk 1:1*] (2): *UstPraw* B2; Gdy niechce nieprzyaciél do Sędzie⁸⁰ ſtáwác/ Niechce mu ni zwierzchnoſci/ ni władzey przyznawác: Przetoſ go więc ſzukáią w polu ábo w domu *KlonWor* 30. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.; w przeciwstawieniach 3 r.*]

»po polach i po drogach« (1): Sparsi per agros et per vias, Roftrzeláli fie po polách y po drógách. *Mącz* 403d.

»(tak) gory (na, po górach), (iako, a, i) pola (na polach, po polu)« = *tam montana quam piana atque campestris Vulg; et montes et campi PolAnt* [szyk 4:1] (5): Wierę musi podobno łąfiádá nąwiedzić. Kłufzże fie iuz náfz pánie przez polá przez gory/ Ná onę becżkę piwá á ná chude kury. *RejWiz* 73; *Leop Ios* 12/8, *Ier* 32/44; *BudBib Judith* 6/3[4]; *KochPs* 215. [Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.; w przeciwstawieniach 5 r.]

»pole (po polach, w polu, na polu), (i a, a(l)bo, czy) las (po lesiech, w lesie(ch))« = *campus et sylva Miech* [szyk 8:1] (9): było też w Kijowie kościołow albo bożnicz kořtownych więczy niż trzy fta/ z ktorych iefzczę drugie ftoią puftę po polach y po lefięch [*in campis inter vepres et arbusta*] w ktorych zwierzeta ftawaią *MiechGlab* 5, *4, 74; *BielKron* 431; *BudBib* I 374b marg; A kto wie gdzie cie fzukác/ ná polu czy w lefie. *HistHel* B4; *Strum* C4v; *KochPs* 145; *GrabowSet* X. [Ponadto w połączeniach szeregowych 9 r.; w przeciwstawieniu 1 r.]

»(nie tylko) pole (na polu, po polach), (ale też (i)) miasto (w mieście(ch))« [szyk 2:2] (4): Nie fzczeńliwym będziefz w miefcie/ nie fzczeńliwym ná polu [*in civitate ... in agro*] *BibRadz Deut* 28/16; *Prospectu in urbem agrumque capto*, Odyąwfyz poyżrzenie ná pole y ná miáfto. *Mącz* 406c; *ModrzBaz* 35; *WujNT* 141 marg. [Ponadto w połączeniach szeregowych 7 r.; w przeciwstawieniach 5 r.]

»na polu, i w ogrodzie« (1): A to iuz pewnie wiedz/ iż iey [Świętej Pannie] dáleko wdzyęcznieyřzą thym pořługę vcżyniřz/ niřzlibyř [..] wřzytki ziołká pořwięcił co ich iedno mařz y ná polu y w ogrodzye fwoim. *RejPos* 306v. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]

»padoł i pole« (1): Pothym ruřzywřzy fie ftamtąd/ wiecháli w niektory padoł y w pole [*in quendam vallem et in campum*]/ á tám fie pořożyli *HistAl* M6v.

»pole i (lub) rowni(n)a« [szyk 1:1] (2): miáfto niektore iefz zbudowane wrowni y wpolu [*in loco campestri*] *BudBib* 4.Ezdr 7/6, I 174c marg.

»wieř (na wsi) i (ani) pole (na polu)« = *villa et ager Vulg; campester vicus agerque Mącz* (3): Item aby zadny nyefzmyal przedavacz na obv dwv stronv volow albo ynřřego wřchelakyego thowarv nygdzyey nawřřzy any napolyv *LibLeg* 6/117; *Leop* 1.Reg 5/6; *Demigrare ex campestribus vicis agrisque*, Wyćiągnąc ze wsy y z pól. *Mącz* 220d. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.; w przeciwstawieniu 1 r.]

W przen (5) : *LubPs* V5v; Oto/ wřiąwřzy fye zá ręce řpółecznie/ Prawdá/ y miłość po polách beřpiecznie Chodzą *KochPs* 128, 145, 215; Polá/ y láfy chwałę Pánu daycie *GrabowSet* X.

Przen (18) : *WróbŻořt* V v; Nigdy w fwoiey mierze Chćiwoř władze nieřtoi: [...] ář potym Wřzytki polá záleie. *KochOdpr* Cv; Nie mářz kácerřtwá řzkodliwřzego/ iedno gdy kto przykładem Filiřtyńczykw/ řtudnie polá Ewanieliřkiego/ ktore máią od Chriřtuřa źrzdło wody řzywey wyřkákuiącey ku řywotowi wiecznemu/ źiemią nápeřnia/ á zmyřł duchowny obráca w ćiełefny *CzechEp* 111; wřdym [ja, cnota] Wzgárdzona: y w polu fię tułam nie řwiádowym. *RybGęřli* C2v.

Zwoty: »[kogo] na pole wolno wypuřcić« = *zostawić samemu sobie* (1): Páná ktorym Polacy záwřdy fie zdobili/ Puřtopás go ná pole wolno wypuřćili. *RejZwierc* 245.

»w pole(-a) wywieść (*a.* wywodzić), wywiedziony« = *oszuk(iw)ać, zwieść (zwodzić)* [*szyk zmienny*] (4:1): *RejFóz* D3v; Ale Inadź wywieść w pole iákiegoś prostaká. Z iedney to wlyzstko przedię rozrywki pochodzi. *CiekPotr* 66; lecą koło niego kołem Pokufy różné/ biiąc iemu czołem. A wywodzą go w rozmáité polá *GoslCast* 53, 28, 49.

»zostawić [co] na polu« = *pozbyć się czegoś, uwolnić się od czegoś* (1): Kto tu iedzie tymi wroty/ Zołtaw ná polu kłopoty. *RejZwierc* 236v.

Wyrażenia: »pola demogorgonowe« = *kraina boga podziemia, którego imię stanowi tabu* (1): Wy o wieków ludzkich nieprzebyte prządki/ Przecz ták vpornie rwiecie śmiertelne wátki. Ná polách Demogorgonowych/ Y ná nowinach Herebowych/ Przędzicie len śiany *KlonŻal* C4v.

peryfr. »pole odpoczywania zmarłych ludzi« = *Elizjum* (1): Elysium, poëtis campus Beatorum apud inferos, Błonie albo pole odpocziwania rołzkofzne zmarłych ludzy po śmiercy. *Mącz* 102a.

Szereg: »błonie albo pole« (1): *Mącz* 102a *cf* »pole odpoczywania zmarłych ludzi«.

a) *Niebo [czego]* (2) : *RejPs* 143v; O iák błogolławieni/ Co [...] pozbywlyzy ciężkości/ Trofk omylnego wieku/ Serce wwioldfzy z nędz/ przykrych człowieku/ W polách/ twoich rádości/ Zywią/ w pokoju wfelákich wdzięczności. *GrabowSet* M3v.

b) *Przestrzeń morska, morze* (1) :

Wyrażenie: »przestrzone pole« (1): Kto fię chce łtamtąd ná pułnocy chynąc/ [...] Może fię ziechać z Konftántynopolem/ Przełtronym polem. *KlonFlis* D2.

c) *Miejsce usytuowania Ziemi we wszechświecie [czyje]* (1) :

Szereg: »plac i pole« (1): Więc Pan z początku dał Aniołom w niebie Mieyfce subtylnym nie dáleko siebie. [...] Pułte powietrze y wiátr nie ośiadły Poniżey záwiłł. [...] Ziemiá z gorámi záśiádlá ná dole/ Tu iey grunt y dno/ tu iey plác y pole *KlonFlis* B4v.

d) *Gra słów od nazwiska Polanowski* (1) : Więcby [*Polanowski*] łamał Miedźwiedziá/ gdyby trzeba było/ Bo fie by Lew chłopiko/ k temu vrodziło. Ale załz tego máło/ w tym polu záleży/ Acz łami wyciekáią/ což gdy ták czás bieży. *RejZwierz* 68v.

a. *Obszar, kraina zasiedlona przez jakąś zbiorowość (zwykle plemienną i koczowniczą) [zwykle w pl]* (131) : [*Bułgarowie*] Pobywlyzy w tych polach czás niemáły/ [...] rufzyli fie s łwych mieyfł czáfu lułtynianá wielkiego Cełárzá *BielKron* 170v; Gotty kthorzy przyfzli w pocźcie wielkim z wyłpy morłkiewy Szkándáwiewy pułnocnego morzá/ wyćińawlyzy náłze przodki Rufaki ábo Bulgáry z pol miedzy rzekámi Dnieprem á Volháw [...]/ łami w tych polách osiedli *BielKron* 297v; kthorzy [*Ruś*] ná ten czás łzeroce obywáli w wielkich polách miedzy rzekámi/ Wolhá á Dnieprem *BielKron* 336, 159, 297v [3 r.], 336v [2 r.], 339; Genuenfes w Taurice/ Kaphę fundowáli/ Krim/ Azow/ y Kiliá gdy Pont zhołdowáli/ Dziś Tatarowie s Turki w tych polách mieszkáią *StryjKron* 56; A drudzy [*tj. Bułgarzy*] w tych polach (gdzie dziś Nizoui Kozacy przebywáią) [...] zołtáli. *StryjKron* 105, 36.

pole czego [= należące do czego] (2): drudzi teź po polach Sarmatiewy Europłkiewy leżąc przy Białem iezierze y przy morzu pontłkim, aż do Białego grodu trzymáią. *MiechGlab* 72; *SarnStat* 1071.

pole czyje [w tym: G pron (1), pron poss (1)] (2): *MiechGlab* 76; Słowiánie powłtawlyzy z pol łwoich z hordámi łwemi [...] przepráwiwlyzy fie przez Dunay niektorzy [...] pofiedli/ Mifýą/ Dácią/ Dalmácią Illiryą [...] thakież łftryą *BielKron* 336.

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy miejscowej (1): *BiałKaz* Mv cf »pola i grunt«.

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy etnicznej [w tym: *pole, które zowią* (1); *pole + przymiotnik* (24), *przymiotnik + pole* (1)] (25): *MiechGlab* 41, 77; Rvlfywłfy fie y ciągnawłfy ftąd fynowie Ifráelfcy/ położyli fie ná polach Moábłkich *Leop Num* 22/1, *Num* 26/63; Y łzli zá nimi w pogonią od Gázeron/ aż do pol Idumeyłkich *BibRadz* 1.*Mach* 4/15, I 91 żp, *Num* 31/12, 33/48, 49, *Ioz* 13/32; *BielKron* 42, 45v, 85v; *BudBib Gen* 32/3, *Num* 22/1, 33/48, *Deut* 34/1, 8, *Iudic* 5/4; *BiałKaz* D2v; A oto w polach Tátárłkich/ Dón/ Wołgá/ Okká/ iáko nád podziwienié wody wielkié? *Oczko* 7v, [43]v; W polách także ktore Mádzierłkimi zowią/ fkąd też Węgrowie wyłzli/ wiele łtoi po dziś dzień murow/ Zamkow y Miałt zburzonych. *StryjKron* 260, 61, 91.

W charakterystycznych połączeniach: *wielkie (wielgie) pola* (3); *osieć pola; obywać w polach, osieść, mieszkać*.

W charakterystycznych połączeniach przyimkowych: *z pola (pot)* (9); *na pole, w pola* (2); *na polach* (9), *po polach, w polu(-ach)* (12).

Wyrażenia: »pola puste« (2): Sthoią po dzifiefyfy dzień pola Alanłkie pułte, ktore zową płoniny *MiechGlab* 41, 76.

»rowne pole« = *campestre Vulg* (2): Ten ieft poczet fynow Ifráelłkich/ ktorych popifał y Moizełz y Eleázár kápłan/ ná rownych polách Moábłkich/ nád Iordanem przeciwko Ierycho *Leop Num* 26/63, *Deut* 11/30.

Szeregi: »pola i grunt« (1): kiedy Czefarz Turecki [...] żądał go oto áby mógł Woylko łwe przeciwko nieprzyacielowi iego Mołkiewłkiemu/ przez polá y grunt Coronny prowadzić. *BiałKaz* Mv.

»pola a płoniny« (1): włzakoż ten dwoy narod włzytek zniłzczał á zaginał, tylko tego iefłce łá ich pola á płoniny pułte [*campique latissime patentes spectant deserti*] łamym zwierzętam á kozakom [...] odtworzone. *MiechGlab* 76.

αα. *O południowo-wschodnich rubieżach dawnej Rzeczypospolitej, stanowiących sporne terytorium oraz teren utarczek i walk pogranicznych* (86) : a włzakosz tho V.C.M. osnaymvye ysz Kierdey sylne altercacye Sbałzamy myal othy polya. *LibLeg* 9/51v; Thesz powiedzial othi ynsche polia ktorich volofłchi vziwayą *LibLeg* 11/11v; gdziebi zbudował Zamek na Byalakyeyv wnethbi potim chciał miecz y za Boem na wielkym poliv pod Swynyhorod a po Tharhowycze az kv Kyyowv. *LibLeg* 11/77v; Cziyekolwiek owcze abo ynsche bidlo chadzało ony [*carzowie przekopscy*] ze włchitkiego tego dziełłieczynę na sye bieraly y włłzitek pozitek stich poly na łłye obraczały *LibLeg* 11/84, 7/8v, 34, 99v [2 r.], 103, 9/51 (32); Ano rołkofłzne polá/ požarem goráią. Albo fie dzikie łzkápy/ z Wilki po nich gonia/ Albo nieprzyjaciele/ lud niewinny gromią. *RejZwierz* 110v; Włdząc wielkie złodzieyłstwo przes łotry Cygány/ Ofádzaymy ie w polách od Tátárłkiey łciány. *BielSat* L4 [*idem*] *BielSjem* 27; *GórnRozm* M, Mv.

pole czego [= *należące do czego*] (4): Y ktorzi poddany náłzi miely Budi łwe na polach tego Zamkv náłzego Oczakowłkie⁸⁰ dla pasłfyenia bidla rogatego. *LibLeg* 11/63v, 10/68 [2 r.], 11/24v.

pole czyje [w tym: *pron poss* (7), *G sb* (6)] (13): V.C.M. tho opatrzycz raczil aby they rzeczy rychłly konyecz bicz mógł, aby bełz voley pana mego na polya ye⁸⁰ M. pastherze y zowczany [!] y

Barany nychodzily. *LibLeg* 7/33; czynacz dofficz ciebiesmi y zynschimy kv they rzeczi poflaly kv okazanyv granycz a pol naschich *LibLeg* 10/69v, 7/33, 99v, 103 [2 r.], 10/71 [2 r.], 11/11v (13).

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy miejscowej [= leżące w pobliżu czego] (8): yz to v k m. zawsche bilo a to poczawfchi od Horodzyfca czarnego grodv po przek poyallikv az do pol Telygolkiego [od miejscowości Teligola] *LibLeg* 11/78v. Cf »pola podolskie«.

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy etnicznej [pole + przymiotnik (3), przymiotnik + pole (2)] (5): Yelly powyedzą Turczy ysch the polia y zyemie bili y są wałafkie powye nasch poffel, ys [...] *LibLeg* 10/71; Yelly ze wiecz Thurczy będą to mowicz yz to Tatarfkie są polia bo potim znacz yz są nanych yefcze grobi Thatarskie *LibLeg* 11/26v, 9/51v, 10/70v, 11/28.

W charakterystycznych połączeniach: wielkie pole (2); osadzać pola [kogo] w polach (3).

W charakterystycznych połączeniach przyimkowych: do pol (2), z pol (2); na pola (5), w pole(-a) (5); na polu(-ach) (14), w polu(-ach) (14).

Zwrot: »pola od pol odgraniczyć; pola o(d)graniczone« (1;3): alye gdi polia vedlie ftarich a prawdziwych granycz ograniczone będą tedi poffel nasz powye ze radzi to mi vczynymi y teras a na potim *LibLeg* 10/71, 7/37, 11/27, [32²]v [2 r.].

Wyrażenia: »pola podolskie« [szyk 6:1] (7): *LibLeg* 11/75; *RejZwierz* bb2, 110v; Pułte polá Podolfkie dziś po nim [Pretwicu] wzdycháią/ lże częłte s pogánów tám gofcie miewáią. *PaprPan* V2, Aa; *Oczko* 26; Zły Tátarzyn Podolfkie częłto polá kryśli. *BielSen* 14.

»puste pola« [szyk 7:1] (8): *RejZwierz* bb2, 110v; Iuzby fie ftárác mogli áby pułte polá/ Ofadzáli/ á fnádnie/ bo tám dobra rola. *RejZwierz* 247, 247, Bbbv; ten by łáfkóm wáłzym powiedział/ ile rázów/ v Dniepru/ v Buku/ y Nieftru/ y indziew w pułtych polách ty Pogány gromił *BialKaz* L3, L3; *PaprPan* V2.

Zestawienie n-loc: »Pola, Pole Dzikie« [szyk 6:3] (7:2): *RejZwierz* 78v; Lugi w polách dzikich zaráźliwé. *Oczko* [42]; Ale gdy do nich [Tatarów] iáchał Rádziwił/ tráfił w dzikich polách ná woýfko Ecigereia Cárzá Prekopkiego *StryKron* 617, 56, 280, 416 [2 r.]; Tátárom go odbito było w dzikim polu. *WyprPl* B4; *PowodPr* 36.

Szereg: »pola a (albo, i) ziemia(-e)« [szyk 5:1] (6): a yefly by mogło bicz yłzby thy polya a zyemyą, kthora yefth odgraniczona od Valach zapewny okvp yako by on s yego C.M. vmowil przywrocicz raczil *LibLeg* 7/35v, 10/71, 11/11v, 23, [32²]v [2 r.].

a. *Miejsce, teren działań wojskowych lub turniejów rycerskich i zawodów (188) :*

α. *Miejsce działań wojskowych, koncentracji wojska, plac ćwiczeń; też miejsce bitwy, potyczki; castra Miech, Calep (183) :* Thakym obyczayem Zawyąszowano slyubem thy kthore ymowano albo napolyu w bythwe albo przy dobywaniu myasth a zamkow *MetrKor* 37/2v, 4v; *MiechGlab* 67; Niektory z rycerftwa iego rzekł Alexandrowi/ krolu Alexander ociec twoy zmarł na polu *HistAl* B4v, B4, F4 [2 r.], G6v; *Leop Iudic* 9/42, 44, 1.*Mach* 10/83; *RejFig* Dd; *BibRadz* 1.*Mach* 4/14; *OrzRozm* R4; Gdy iuz byli gotowi Węgrzy/ Amurat iefcześnie gotowłzy/ ołiadł polá v Wámy w Bulgáryey. *BielKron* 245v, 59v, 309v, 315, 412; *Mensores etiam dicti sunt, Którzy vmieyą obóz toczyć/ Woysko kłáść w polu. Mącz* 219d; *Philippici campi, Polá przitym mieście ná których Rzymiánie/ Auguftus/ Caffius/ Brutus bitwę zwiedli. Mącz* 297c, 209b, 294c; bączyc dobrze/ áby okop/ álbo Oboz/ nie był názbyt

rozciągnion ná dłuż álbo ná szierz/ iedno [...] álbo ná czterzy gráni/ álbo ná trzy/ álbo też okrągło/ według polá *BielSpr* 8; *Campieni*, co ćwiczyli młodź w polu. *BielSpr* 12v, 5, 9, 17, 18; *KochMon* 19, 30; *BudBib Ier* 40/7, 13, 1. *Mach* 10/83; (*nagł*) Ian Polánowfki. (–) ACz go częścicy záltániesz przy czáfzy niż w polu/ Ale czymże fie báwić teraz zá pokoiu *PaprPan* I, V v, Xv, Aa4v; Hetmánow ieft vrząd/ áby oyczyzny od nieprzyacielá w polu [*foris*] bronili *ModrzBaz* 30; Rułkie vfy porázone po polách fię rospierzchnęły *StryjKron* 209, 51, 135, 395, 487, 647, 757; *KochJez* A2v [2 r.]; *PudłFr* 59; Lepźze więc bywa w polu Rycerkie ćwiczenie/ Kiedy mąż ná się włoży żelázne nośzenie. *BielRozm* 9; *ZawJeft* 30; *ActReg* 60, 122; Pátrz co mogli/ co kości/ po polu rozśiano/ Co tu królów/ co ksiąząt/ ná ón świat poślano. *GórnTroas* 59; *KochFrag* 16; *OrzJan* 37, 79; Potwierdzenie Przywileiów y inych praw z przydaniem niektórych ártykułów: które przez Władysławá Iágełlá Króla obywatelóm Królestwá Polłkiego, ná polu blisko Czerwieńská Ią dáné *SarnStat* 885, 888; *KmitaSpit* A2, A4v, B, B3v, C2, C3, C3v; *CzahTr* C3, H2v; Fárbę Bugowey widzialem Krew wody Náłzá zmienila/ procz pohánłkicy szkody. Skryły fię pola pod zacnemi ciáły *SzarzRyt* C.

I sg w funkcji okolicznika miejsca: »polem« (4): Cf »polem leżec«, »polem sta(wa)ć«.

I sg w funkcji okolicznika sposobu: »polem« = *otwartą bitwą* (4): Cf »polem się bić«, »polem się potykać«.

W połączeniu z nazwą [w tym: nazwa w N (5), w G (2); pole + nazwa (6), nazwa + pole (1)] (7): A tak przyciągnąwłzy/ zwiodł z nim bitwę w polu Mágeddo. *BibRadz 2.Par* 35/22; *BielKron* 91, 124; CNeus Po^mpeius wielki Pan Rzymiánin/ gdy zwodził bitwę z Iuliuřzem Cefárzem w polach Fáfyliey w Grecyey/ ná troie woýłko rozdzielił *BielSpr* 41; Itąd tánto pole y dziś zowiá po Litewłku Kaulis/ to ieft/ bitwá *StryjKron* 355, 355 *marg*, 522.

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy miejscowej [= leżące gdzieś lub w pobliżu czegoś] [nazwa + przymiotnik (7), przymiotnik + nazwa (4)] (11): poráził Iulius Pompeiuřá ná polach Tefállickich *BielKron* 131; *Mqcz* 209b; *BudBib Gen* 36/35, 3. *Esdr* 1/29; *StryjWjaz* Av; *StryjKron* 355, 395; Rozbięś nád Vznorá fwe biále namioty/ Któreś názáiutrz w polu Soroczyńskim Itáwił *KochJez* B2; Pómniá tu Prułkie polá: pómni niefczęśliwa Wárná/ gdzie nieśmiertelnéy chwały cnotá chciwa Nie tak oftroźnie/ iáko śmieie fye potkála *KochPam* 80; *KlonKr* E3v; *KlonWor* 17.

W przeciwstawieniach: »dom (doma) (2), miasto (w mieście) (2), mury (2), na burgu [= *na bruku*] ... pole (w polu, na polu, polem)« (7): Człowiek mocny boiowania żądliwy nie zamyka fie w mury/ ale w polu mężnie walczy przeciw nieprzyacielóm. *HistAl* D3; ZOłnierze z domu iádać/ pięknie pokrzykáia/ A gdy w polu pomokną/ to y BOgu láia. *RejZwierz* 103; ktorzy [*Zamojscy, Tarłowie, Secygniowscy*] nie ná burgu ále ná polu/ nie w táncách ále w fzańcách/ [...] nie ná bieśiedzie ále ná walce gárdłuiá *OrzRozm* R2; *BielKron* 116v; *RejZwierz* 145; *OrzJan* 86; *KmitaSpit* A4.

W porównaniu (1): Przes Láł fie rozumie płochóć Záięcża/ áby do niego żądny nie vciekał iáko zwierzę/ ále fie bronil iáko Mąż w polu ná przeřtrzeniu. *BielSpr* 49v.

W charakterystycznych połączeniach: z *pola uciec*; *na polu pochować (pochowany) (4)*, *porazić, umrzeć (2)*, *zabit, zwięść bitwę (2)*; *po polu(-ach) gonić [kogo]*, *(roz)pierzchnąć (się) (3)*, *uciekać, uganiać się [z kim]*, *rozbiec się, rozegnany*; *w polu(-ach) biegać, bitwę stoczyć (zwięść) (4)*, *bronić, ćwiczyć*

(ćwiczenie) (3), *okopać się, pochować (schować)* (2), *stoczyć wojnę, sypać się, uganiać się, umrzeć, walczyć, wojsko kłaść, zabieżeć, zbrojnie czynić*.

W charakterystycznych połączeniach przyimkowych: z pola (pol) (6); na pole (2), w pole (35); na polu(-ach) (28), po polu(-ach) (10), w polu(-ach) (54).

Przysłowie: *RejPos* 334; *Frustra sunt arma foris rifi fint confilia domi*. To ieft/ Prožno fie ná polu wádzisz/ iefli domá nie vrádzisz. *RejZwierc* 145.

Zwroty: »polem się bić; bojować na polu« (2;1): Będąc w ftráchu Atheńscy/ rádzili iefli fie máią w mieście bronić/ czyli fie polem bić *BielKron* 116v, 116v; ieftem ten pielgrzym kthorym wczorá boiował ná polu *HistRzym* 81.

»dodzierżeć pola; pole wytrzymać« = *nie uciec przed nieprzyjacielem* (1;1): dowiedział fie o nim krol Fráncuski ciągnął z wojskiem przeciw iemu/ ále obaczywszy moc Cefárfką/ nie dodzierzał polá *BielKron* 192v, 409v.

»iść w pole« = *maszerować (o wojsku)* (1): Sftánowiwszy Wojsko tákie/ zwali to Legią/ w ktorey bywało ludzi wżyfłkich dziełięć tyfiąc [...] / fził tą spráwą w pole y vchodzili zá pięć godzin 20000. krokow ná dzień *BielSpr* 10.

»w polu, na polu, polem leżeć (a. położyć się) (obozem); położenie w polu obozem« [szyk zmienny] (3;2;1;1): TEbánfki Krol gdy polem z wielkim ludem leżał/ Przypádłá nań potrzebá/ iże precz odbieżał. *RejZwierc* 9; *BielKron* 401, 416; A ták oni rużywszy fię z onemi wżytkimi wojski fwemi przyfzli do oney ziemie táme fię położyli obozem ná polu pod Emmaufem [*castra metati sunt prope Emanaum in terra campestri*] *BudBib* 1.Mach 3/40; *StryjKron* 662; Tatarowie leżą wpolu nic nieczyniąc *ActReg* 168; Castra – Námiofij, położenie wpoliu obozem. *Calep* 170b.

peryfr. »mieć nadzieję z pola« = *liczyć na swoje zasługi wojenne* (1): Byli też y wiernymi ftrózmi mieyfćá tego/ Máiąc nádzieię fpolá od Páná fwoiego. *CzahTr* H.

»otrzymać pole« = *zwyciężyć w bitwie* (1): Pugnam indipisci, Porázić/ otrzimáć pole. *Mącz* 168d.

»w polu, na polu, polem się pot(y)kać; spotkanie w polu« = *dimicare praelio, aperto Marte pugnare* *Mącz*, *Cn*; *acie concurrere a. decemere Cn* [szyk zmienny] (2;2;2;1): Przeciw ktoremu Konrad wielki lud zebrał/ podkáli fie ná polu v wfi Bogućic blifko rzeki Ráby miefiącá Sierpniá *BielKron* 365v; *Mącz* 220c, 278d; Działá záfie mále polne zowiemy Vffnice/ Szłęgi/ Pułhakownice/ te záfie pomagáią wiele ku potkániu z nieprzyaćielem w polu *BielSpr* 75; [*Dymitr*] niewfaiąc obronie zamkowej y miefckiey myflił fię z Litwą w polu potkáć *StryjKron* 421, 497; *OrzJan* 86.

»na polu, polem, w polu sta(wa)ć (a. stania czynić) (obozem)« = *in campo stationem facere* *JanStat* [szyk zmienny] (4;3;2): *UstPraw* D2; Vłękli fię bárzo/ á vyzrawfzy wojsko Iudażowe ktore ftało w polu gotowe ku bitwie [*aspicientes ... Iuda castra in planitie parata inproelium*]/ Zućiekali wżyfcy do ziemie cudzey. *BibRadz* 1.Mach 4/21; *BielKron* 307v; *ZawJeft* 12; A Ten Żołniérz Qwárciány lećie ma ftać obozem polem *SarnStat* 435; Woienienni ludzie nie indzie iedno ná polu ftania fwé niechay czynią. *SarnStat* 901 marg, 432, 901, 903.

»pole stawić« [= *stoczyć bitwę*] (1): á gdy mu Iaropełk niefmiáł polá ftáwić/ záwárl fie w Kijowie *StryjKron* 130.

»w pole wyjechać (*a.* wyjeżdżać), iść (*a.* chodzić, *a.* pochadzać, wyść), wywieść (*a.* wywodzić), ruszyć się, wyciągnąć (się), wytoczyć się; wiedzion, wyjechać, wytoczyć się na pole« = *descendere a. exire in campum Vulg; in certamen descendere Mącz* [szyk zmienny] (15:4:3:2:2:1;1:1:1): *Leop 1.Mach* 10/71, 78; *ADrian* młode ludzi/ kiedy był w pokoju/ Wywiodłszy ząwždy w pole/ ćwiczyl ie ku boiu. *RejZwierz* 9v; *BielKron* 242v, 248v; *KwiatKsiąż* O; *Infestis signis conflagere*, Wytoczywłszy fie w pole bitwę zwieść. *Mącz* 170a, 370d; *GórnDworz* 17; *HistRzym* 81v; *Wolą* drudzy [...] brog łtawiać/ á wiołki kupować. Pánią vpłtrzyć w Złotogłow/ w Axámit forboty/ Niżli w pole wyiácháć/ łeżec [!] pod Namioty. *BielSat* Hv [*idem BielSen*]; *BielSpr* 2, 8, 9v, 12v, 16; *ALE* kiedy sie z obu stron uszykowali, Trojanie z wielkiem hukiem w pole pochadzali *KochMon* 19, 23, 28; *PaprpPan* Z2; *ModrzBazStryj* π2v; *StryjKron* 175; *WOynę* powiedzyec myfli ferce moie/ Do ktorey mieczá nie trzebá/ ni zbroie. [...] Ktemu wyiezdżac nie potrzebá w pole/ Włzytká fie łprawá ogláda ná łtole. *KochSz* A2; *BielSen* 19; *ActReg* 155; *GrabowSet* E4; *GrabPospR* K2v; *Rufzył* fie w pole Hetman *AS* męzny rzeczony *KmitaSpit* B, A4, C.

»zjeżdżać (*a.* ujachać, *a.* zjechać, *a.* rozjechać się), ściągać z pola« [szyk zmienny] (6:1): *BielKron* 312; *Co* słyszác Mćsławowic/ rozgmewawłszy fie viáchal z twoim Rycerłtwem s polá *StryjKron* 225, 467; *A* Ku temu pobor zwykly zložyl/ [...] ktoryby przez cały rok z polá nie z iezdzał/ [...] y ktoryby wypráwionemu żołnierzowi przykłádem był w boiowych połtępkách. *GrabPospR* N; *KmitaSpit* B3, B3v; *Leć* TRANSYLVAN iákom tu málo flyszal o tym/ Ze chcąc áby nie ściągáł z polá dármo Potym. Gwałtem to miał wyćińnac Máximilianá *CzahTr* H3.

Wyrażenia: »pole bitwy« (1): *Drugie* ciała krzełcianow tamże na polu bitwy [*in loco proelii*] pochowane łą *MiechGlab* 13.

»ciasne pole« (1): *Sławny* Królu/ Vlryk Miłtrz Prufki połłal ci dwa mieczá/ [...] áby łobą nie trwozył/ á śmiele fie znim potykał. *A* iefli ciáłne pole małz/ włtápic łwoiego/ gdye będye y tobie y iemu przełtrono *BielKron* 384.

»w polu pod namiot(ki)em« (3): *BielKron* 401; *BielSat* L3; *Przełtác* mułim kopánia/ kominow murowác: *A* w polu pod namiotem przez láto pracowác. *BielSjem* 25 [*idem BielSat*].

»pole (nie)rowne« [szyk 5:1] (6): *BielKron* 307v; *Collatis signis depugnare* *W* równim polu bitwę zwieść. *Mącz* 330b; *tráfi* fie pole nierowne/ á czołó álbo inny vff mułi sie nie ná rownym mieyfcu zákrzywić *BielSpr* 20v, 15v, 24v; *StryjKron* 487.

»na polu w obozie« (1): *Praetorium* item Hetmáński namiot ná polu w obozie *Mącz* 319d.

»otworzyste pole« (1): *Turek* będye wolał piérwéy woynę toczyć z mury Niemieckimi y z miałty/ niżeli ná otworzyłtym polu z Polaki *OrzJan* 86.

»pole przestrone« [szyk 1:1] (2): *Woyłko* to włzytko ktorem wypiłal/ w polách rownych y przełtronych łtáło *BielKron* 307v, 242v.

»szerokie pole« (1): *Y* połožyl fie Kázimirz obozem v Kołomiej ná łzerokim polu *StryjKron* 662.

Szeregi: »doma i w polu« (1): *Wiódlés* łwóy ród wyłoki z domu Tęczynłkiégo/ Zkąd [...] Ieden po drugim ludzcie wielcy wychódzili/ Kłórzy domá/ y w polu/ godni w Polfcze byli. *KochPam* 80. [*Ponadto w przeciwstawieniu 1 r.*]

»w polu, na przestrzeniu« (1): *BielSpr* 49v *cf* *W porównaniu*.

Przen (9) :

Zwrot: »na polu [czego], w polu bojować (a. wojować)« (1:1): Przyśtąpcie bliżey ludzie grzélłni [...]. Otnicie póspolicie ludzie wlfytcy/ botz niefluffá łpatz łludze/ gdy pán dlá flugi niełpiątz w polu boiuiie. *OpecŻyw* 103; *HistRzym* 84.

»w polu leżec, leżący« (2:1): ábyśmy niezlenieli/ ále iáko wpolu ząwzdy leżeli/ bijąc fię z pokułami/ á wysługuiąc łobie ná tey woynie z cíelełnością náłzą/ zklónnością do złego *SkarŻyw* 560; A wy zátym [...] Wyznawcy/ Pánicy/ Pánny/ y włyżcy w tey czyftości fię tu kocháiący/ wełółá iuz piołnkę/ po wygráney bitwie/ w niebie łpiewáiący/ nie zápominaycie nas łmutnych towarzyszow łwoich/ w polu ielzche leżących/ y nędze/ pokuły/ y fráunki cíerpiących. *LatHar* 604; *SkarKaz* 639b.

»stać w polu« (1): Bożego słowá nikt nie zwalczy/ ále przed nim włtąpic mułi/ Boć z námi łam Bog łtoi w polu *ArtKanc* K7.

»stracić pole« = *przegrać bitwę* (1): Wnet tedy tákowi ludzie/ ktorzy rozum przeciwo chciwości walcząc/ łtrácił pole/ dopułzcháią łie grzechów *GórnDworz* Ff4v.

a) *W antropomorfizowanym opisie gry w szachy* (1) :

Zwrot: »w pole wyciągnąć« (1): Iż tedy przodek przypadł Borzuiowi/ Kazał wnet w pole wyciągnąć piełzkowi. *KochSz* A4.

b) *Morze* (1) :

Wyrażenie: »wodne pole« (1): Potym w okręciach począł wieść y woyny Ná wodnym polu naród niełpokoyny. *KlonFlis* D.

β. *Plac, miejsce turnieju rycerskiego lub innych zawodów* (5) : Precz kráłomowce: wywody na łtronę: A my gdzie w polu ná łłupie koronę Záwieśmy złotą: ielłi nie mędrłzému/ Niech ią da łczęście przynamniéy ręłłzému. *KochPieś* 41 [*idem*] *KochWr* 16.

I sg w funkcji okolicznika miejsca: »polem« (2): Táki przedewłzytkimi/ polem rozmierzonym/ Leći obrzym wdátny pędem niewłciągnionym. Tego ná krésie czeka/ áłbo trynog drogi/ Albo pręłki koł áłbo bówól złotorogi. *KochFrag* 22.

~ *Żart*. (1): (rzekł záłię pan Kołtká) niemożelz iedno polem włzytko z białemigłowámi. [...]: bo tho tu každy baczy/ iż białeyglowie nie przydzie w turnieiu być/ áni przyłtoi koniem toczyć/ [...] bo to łá męłczynłkie ćwiczenia. *GórnDworz* X3. ~

Zwrot: »pole otrzymawać« = *zwyciężać* (1): Pityonices, Ten który pole otrzimawał w tumieyách greckich które łłtmi były zwáne. *Mącz* 301c.

b. *Teren polowania* (12) : Owa gdy w polu [*chart*] z pánem był: Zárówno z innymi gonił *BierEz* N2; *RejWiz* 42, 99, 126; KOzacy zá Niedźwiedziem po polu biegáli/ Aż go potym do iámy do dzieci wegnáli. *RejFig* Bb2; Szedł tedy Ezau w pole áby co włowił oycu ku pokármu. *BielKron* 14, 435; *BudBib* Gen 25/29; Czáfem fię [*złodziej*] łpaciatum ná pole przechodzi/ Zábáwia fię myłłiłtwem *KlonWor* 35.

I sg w funkcji okolicznika miejsca: »polem« (1): Ia łobie siąde ćichuchno domá/ Polem/ pieski fię chłódzác á łpokoinie Z Samłsiády żyiác dam pokoy Woynie. *RybGęłli* B3v.

W charakterystycznych połączeniach przyimkowych: *z pola; na pole, w pole; po polu* (3), *w polu* (2).

Przen (2) : Siemulzowłki mym zdaniem/ iż to człowiek godny/ Lecż zda mi fie ná fwoy łtan/ iże ielzcze głodny. ALe gdyby to dobrze/ ná żywew nákarmit/ Zda mi fie w káżdym polu/ káždyby ptak łowił. *RejZwierz* 89v.

Wyrażenie: »łowne pole« (1): Bo vzrzyłz ony proroki Kiedy iuż odłądzą roki Sporo im więc młyny mielą Kiedy fie pámiętnym dzielą A bárzo to łowne pole *RejRozpr* C3.

c. *Teren, miejsce otwarte, na którym odbywa się zgromadzenie szlachty jako organu ustawodawczego, miejsce sejmu, sejmiku, rokoshu* (15) : ktorzy [służebni] pothym ziechawłzy s polá/ Biłkupie/ Opácie kánonicze wśi łupili *BielKron* 40 lv, 423v; [w opowiadaniu alegorycznym] zá czym fię psi obełłali we wśyftkiey žiemi oney rokázuiąc iż ile ich beło po wśiách y po mieściech/ ábj fię wśyfyćy łchodžili ná Rokofż w pole ná iedno mieyfce/ ktore łobie beli náznáczyli *CzahTr* D3, D4v.

W przeciwstawieniu: »w polu ... w murze« (1): Gdźie ná świcie obieráią porządnie Pány łobie/ iáko w Rżymie/ w Wenecyey/ [...] tám nie v polu obieráią/ ále obieráią w Murze *GórnRozm* Av.

Zwrot: »w polu obierać, obieranie« [w tym: *krola a. pana* (10)] [szyk zmienny] (5:6): Więć co ielż naygorłżego w wálzey *electiey*, to ty chwaliłz naybáržiey/ to ielż obieranie Krolá w polu: á což inego to ielż/ ielłi nie to/ żeby go ten obrał/ kto bęđzie możnieyłzy? *GórnRozm* Av, A [3 r.], Av [2 r.], A2 [4 r.], A2v.

d. *Miejsce sprawowania władzy sądowniczej* (14) : Krol zebrałwłzy Ałsefory łiadł łnimi ná tym łądzie w polu pod namiotem miedzy Solcem á Piotrawinem nád Willą *BielKron* 348v.

a. *Sądów podkomorskich, dotyczących sporów granicznych* (13) : Ná kthorym roku w polu przed Podkomorzym áłbo iego vrzędem iuż pozwány áłbo przekazány niemoże żadnych obron czynić około powodłtwá/ ábowiem w łądzye zyemłkim iuż powodłtwo łtrácił *UstPraw* 1; Ielłi pozwány, áni ná piérwłzym, áni ná wtórym roku nie łtanie, tedy powodowa łtroná ma byđż odelłana ná pole [ad campum remittetur *JanStat* 416], z przyłądzeniem powodłtwá. *SarnStat* 462; A ielłiby pozwány ná polu nie łtánł [in campo non paruerit *JanStat* 418], tedy przedię powodowa łtroná ná gránice przyśiádz ma *SarnStat* 467, 461, 462, 463 [2 r.], 465 [4 r.], 1247 [2 r.].

W charakterystycznych połączeniach: na pole odesłać (odesłany); na polu dekret ferować i jurysdyccyją fundować, kontrowertować (kontrowertowanie) (2), przysądzać, skazać, stanąć.

W charakterystycznych połączeniach przyimkowych: na pole (5); na polu (7), w polu.

2. Ziemia uprawna lub przeznaczona na gospodarkę hodowlaną (361) :

a. *Ziemia uprawna lub pod uprawy rolne, rola, niwa; ager* Mymer¹, *Vulg, PolAnt, Mącz, Modrz, Calep, JanStat, Cn; campus* *HistAl, Vulg, PolAnt, Mącz, JanStat; locus* *Miech, PolAnt; seges* *Vulg, SarnStat; arvum* *Mącz, Modrz; terra* *PolAnt, iugerum, rus* *Mącz; regio* *Vulg* (289) : Iakom ya nyewssyal dw praw poth szrednya xyashaczya pyeczaczya na wyelkie polye a na borky ymyenya brzvmyna kawieczina slwzacze kw wyedzenyw do xyak Tarc[zinskich] *ZapWar* [1546] nr 2637; Andrzey gbur zeznałysz gdi bil na roboczcie panskiey wpolyw thedy [...] widział pana vkrwawionego *ZapWar* 1558 nr 2686, 1524 nr 2299, 1553 nr 2685 [2 r.]; Mymer¹ 16; Widzyáło mi fie yżechmy wyąžáli łnopki ná polu *HistJóz* Av; A gdy pług na polu [in locis graminosis] zołtanie tedy w niekielo dni tak trawą obrołcie iż włzytek zakrije. *MiechGlab* 77; *RejPs* 124; *LibMal* 1543/72 [2 r.], 74 [2 r.]; *RejRozpr* Hv [2 r.]; *RejJóz* A6; *LubPs* P3; *GroicPorz* o3v; Idzye dáley przez pole áli człowiek orze *RejWiz* 125v,

11v, 12v, 162; *Leop Lev* 25/20, *1.Reg* 11/5, *Dan* 14/32, *Mal* 3/11; *UstPraw* B2, E4v [2 r.], I3v [2 r.]; *RejFig* Aa5v, Dd8v; ODewścić pánie dobrze/ polá rozmierzono/ Ale tám ku gránicám/ bárzo rozłzyrzono. *RejZwierz* 138; Nie zábiiaý nas/ ábowiem mamy fkárby w polách/ pńzenicę y ięczmień/ oliwę y miód *BibRadz Ier* 41/8, *1.Reg* 11/5, *Ier* 32/43, *Am* 7/4, *Judith* 2/15[16] [2 r.], *Act* 1/19; Oni vczynili tám łzli zá koniem/ ktory ie przywiódł na iedno pole do wsi Sthádzic áno chłop orze *BielKron* 319; [Książę Zambei] Arabom pobiera gwałtownie wńelkie zboża ná polu. *BielKron* 456, 16, 29v [2 r.], 44v, 48v, 53 (11); *KochSat* A2v; Agros lustrare [...], Zegnác polá/ żytá. *Mącz* 7c; Iubet occare dominus, Każe s bronámi ná pole włózczić. *Mącz* 258a; Phlegraei campi, Tłufte á czarne polá we włószcech w kráyine [!] Kámpániá zwáne. *Mącz* 298b; Populatae messes, Pokázone žito ná polu. *Mącz* 312c, 5d, 7c [2 r.], 39b, 127d, 182c [2 r.] (19); *SienLek* 10; *LeovPrzep* b3v; *RejPos* 127, 253v; *RejZwierz* 109v, 205v, 243v; *BielSpr* 54; *BudBib Gen* 37/7, *Lev* 25/12, *Ruth* 2/2, 3, 9, *Mal* 3/11; *Strum* L4, M; *BudNT* 5[4]/1[4/36], C7v marg; A tym ktorzi w cháłupách fwych żywią się/ opátrzáiac iáko mogá fwoie/ y domownikow fwych potreby/ máiá być ábo polá niedrogo náięte/ ábo tákowe rzeczy poruczone ktoremby sproftáli *ModrzBaz* [38], 20v, 47v [2 r.], 107; *KochPs* 125; *SkarŻyw* 317, 346, 480; Gdzie czy slachetny panowy wyłzy opílzany: mayá wymyerzycz do ty karczmy wętrzy pola roly po morgu ogroda Morgk ląky Mork *ZapKoscier* 1580/69v, 1584/47v, 1589/85v, 1596/85v; gdy fię iuż zboża ná polach doftawály/ á żniwá fię przybliżály/ Lankafter [...] do Prus przyciągnął *StryjKron* 487; *KochFr* 43, 85; Zyto fyw w polu doftawa/ Y fwoiá bárwą znác dawa: Iż iuż nie dáleko żniwo *KochSob* 62; W polu téż bárzo dobrze z łálki Bożéy wełzó *PudłFr* 8; *BielRozm* 5; *KochProp* 12; Kmiec gdy gnoy ná pole woži/ lepiej z polá dármo nie przyieždźác/ ma zá káżdym rázem przywieść kilká kámieni *GostGosp* 34, 20, 36, 40, 52 [2 r.], 70 (12); *GrabowSet* T3v; *LatHar* 697; *KořakSzczęř* B3v; *WujNT Luc* 15/25, 17/7, s. 317 marg; *JanNKar* A3v; Mierzenie pól w Polńcze trudno ma bydź, boby fię zrułzyło siła controwerfiy dla dawnořci gránic. *SarnStat* 475, 186, 187 [2 r.], 214, 464, 474 (12); *KmitaSpit* A2v, A3v [3 r.]; Wież że twoi przodkowie tám záwłze dźiáláli/ Ktorzy łobie żywnořci w polách nábywáli. *CzahTr* L; *PaxLiz* Bv; *KlonFlis* E2v, G3v, H3v; Kiedy chybiá ogrody/ więc do lála ná gier: Iefli polá łzwánkuiá/ do dąbrowy ná żer. *KlonWor* 78, 4 [2 r.], 78, 79.

pole czego [= *należące do czego*] (2): Zátym pyżyciągnął [!] ná polá Dámářzku czáfu żniwá/ á záložywłzy ogień ná polách popálił włzytki zboża ich *BibRadz Judith* 2/15[17]; *BudBib* 4.*Esdr* 16/33.

pole czyje [w tym: *pron poss* (26), *G sb i pron* (11), *ai poss* (2), „*cudze*” (1)] (40): s tego mámy bacżytz ije wedle łtarégo zákonu ijnych dnij niźli w łobotę/ mógł každy pożywatz praźna albo żyta na polu łwégo bliźniégo *OpecŻyw* 59v; *WróbŻořt* 64/12; Abowiem oni poydą ná polá fwoie zwielkiem kochániem podnořćác á ogládáiác fnopki fwoie á ráduiác fię zopfitořci obiecány żywnořci fwoiey. *RejPs* 194; *LubPs* Yv, Y5v; *Leop Deut* 24/19, *Ps* 64/12; Ono thedy pole Efronowe/ ná którym byłá iářkinia dwoiáka/ leżące ku Mámre [...]. Puřczono Abráhmowi w dźiedzictwo *BibRadz Gen* 23/17, *Gen* 23/9, *Ex* 23/10, 16, 19, *Lev* 19/9 (12); *BielKron* 76; *RejPos* 289; *RejZwierz* 64, 192 [3 r.]; Nie chodz zbierác ná pole cudze *BudBib Ruth* 2/8, *Gen* 25/9, *1.Reg* 8/14, *2.Reg* 9/7, *3.Reg* 2/26; *ModrzBaz* 33v; *LatHar* 697; *WujNT Iac* 5/4; *SarnStat* 189 [4 r.]; miářtá wářze wypalone ogniem/ polá wářze przed oczymá wářzemi obcy pożeráiá. *SkarKazSej* 703a; *KlonWor* 7.

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy miejscowej [pole + przymiotnik (1), przymiotnik + pole (1)] (2): pan Stanisław Striy wziął pierwszą część z pól polwolskich a synowczy podle niego *ZapWar 1551 nr 2684*; Tak lzyę rzecz ma yż wciwy Ierzi Kurk Kupel polwloki na Kołczyńskim polu ot wciwego bartka Cropidla *ZapKościer 1584/46v*.

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy kraju (1): Ale gdy niepotrzebne chciwości odprawię/ Lepięy daleko płātu łobie tym poprawię: Niżbych bogaté polá Węgierłkie z porządny Pánłtwem Węneckim złączył *KochPieś 37*.

W połączeniach szeregowych (21): *ZapWar 1551 nr 2684*; Oto mieszkania nálze y wšytki polá nálze/ y pole z zbożmi/ tákże łtádá y trzody/ łtáynie y owczárnie nálze łá w mocy twey *BibRadz Iudith 3/4[3]*; [*Bajazet*] Około Konłtánthynopolá przedmieście/ polá/ winnice/ ogrody rołkołzne popalił *BielKron 240, 45*; Azałz tám [*Pan*] nie obiecuie błogołłáwić domu/ dzyatek/ żony/ gumná/ polá/ y wšytkiego zebránia wiernego łwoiego. *RejPos 173v*; Iuż też będyecie wiedzyeć/ iź będą błogołłáwione prace y gołpodárłtwá wálze/ polá/ gumná/ y obory wálze/ domy y potomłłtwá wálze. *RejPos 289, 115, 264v*; *RejZwierc 64, 192 [2 r.]*; *BudBib 1.Reg 8/14*; Znáć to ná łákach/ ná polach [...]. Ná gorach/ w ogrodźiech/ ná rolách. Włzytek łię łwiát zázienieniał *MWilłHist A3v*; bo cokolwiek iedno pocźnie/ to mu ná wšytkim niełporo/ iuż w komorze/ iuż w oborze/ iuż ná polu y w łtodole/ tudzież też y w ogrodźie/ náwet y w miełzku trwoğá *WerKaz 299*; *GórnRożm A3*; Vrzędnik káždy z nowego w łełieni ma Inwentarż łpiłáć wšyłłkiego co łie rodźi/ w gumnie/ w oborze/ w ogrodźie/ w łádu/ ná polu/ w łpiżárniey/ y wšędy kędy iedno rzecz okaże *GostGosp 66*; *SarnStat 182, 552, 671*; powie gđdzie/ co/ komu/ Kiedy á wiele vmknął/ w miełzku/ w gumnie/ w domu/ W polu/ w łáđzie/ w ogrodźie/ w chlewie y w oborze/ W tálú/ w łklepie/ w łtodole/ w łpiżárni/ w komorze. *KlonWor 39, 35*.

W porównaniach (8): *OpecŻyw 182v*; Tedy napierzwey Tararzy [!] łtrzałami łwemi krzyżowniki y gorniki potłoczyli y potłumili iakoby grad zboże na polu. *MiechGłab 10*; wpađáli ludzie Perłcy przed wozmi iáko zboże ná polu *HistAl F4v*; będą miałłá mocy iego opułłczone iáko pługi/ y zboża ná polu *Leop Is 17/9*; *ModrzBaz 8v*; *LatHar 410*; *PowodPr 49*; Trupy iáko gnoy po polu leżą/ iáko trawá zá kolarzem/ á nie máłz tego ktoby łe pogrzebał. *SkarKazSej 706a*.

W charakterystycznych połączeniach: z pola iść (przychodzić, przyść) (5), przyjeżdżać, wrocić, zżąć; pola żąć (dożynać) (3); na pole(-a) bieżać, ciągnąć, gnoj wozić (wywieźć) (3), iść (chodzić, pość) (6), (przy-, wy)jachać (wyjeżdżać) (4); w pole wyjechać; na polu(-ach) snopki stawiać, snopy (snopki) wiązać (3), żąć (2); w polu(-ach) pięć, weść [= obrodzić].

W charakterystycznych połączeniach przyimkowych: od pol (3), z pol(a) (36); na pole(-a) (27), przez pole (2); w pole (4); na polu(-ach) (73), po polu(-ach) (9), w polu(-ach) (25).

Frazy: »pola rodzą (a. mogą rodzić)« = *agri fructificant* *Modrz (5)*; *ModrzBaz 8v, 20v*; *Oczko A3v, 4*; Choć pola rodzą [...] Przedsię tu v nas włtáwiczná drogość *KlonFlis C4*.

»pola się zielenią« (1): áno łie polá ony zielenią coł łobie rołkopał zá możnieyłłych czáłow łwoich. *RejZwierc 172v*.

Zwroty: »pola kosić« (1): On łáki/ ón polá kołi/ A do gumná wlytko nołi *KochSob 70*.

»pole, na polu or(yw)ać« = *agros colere a. excolere, in campis arare JanStat* [szyk zmienny] (4:1): GDziekolwiek pługiem w ogrodzie albo na polu będzie orano/ Dzięścićciną zupełnie ma bydź dawana *SarnStat* 185; Ale kędy nie może pokazać ftărădawnę y łpokoyne wżywanię, że od kilku dżięsiąt lat ono pole bez przeftania kto orywał, y był go w wżywaniu: tedy [...] *SarnStat* 474, 189 [2 r.]; Káždy rok łzláchćić ácz nowiny porze/ Y nágnoiwiży ftäre polá orze/ Iák ośieł chłopek nigdy bez kłopotu/ Nie ołchnie z potu. *KlonFlis* C4.

»pola rozkopować [= *karczować*]« (1): Co go [satyra] náfzy Polacy polá rołkopuiąc Wygnáli z Sármaryey/ á láfy rumuiąc. *KlonŻal* B.

»z pola sprzątnąć, sprzątnię« [szyk zmienny] (1:1): Abowiem do ś. Bartłomieiá ma [gospodarz dobry] wżyłtko z polá łprzątnąć *GostGosp* 64, 102.

»pole(-a) zasi(ew)ać (a. siać, a. nasiać, a. posiać, a. osiewać); na polu, na pole, w polu (po)siać (a. wysiać)« = *seminare in agro, serere agrum a. terram PolAnt; obserere campum Mącz; colere agros JanStat* [szyk zmienny] (7;2:1:1): *ZapWar po 1505 nr 2087; LudWieś* A3; Tám łwe polá połyali/ winnice łłczepili/ Wdzyęcżne łoby pożytki tám ná włłem czynili *LubPs* Y5v; Przez łześć lat polá tve záfiewać będziefz/ y pożytki z nich brác będziefz. *BibRadz Ex* 23/10; Święto Zniw zboż pierworodnych z robot twoich/ ktoreś łiał ná polu twem *BibRadz Ex* 23/16, *Lev* 19/19; *Mącz* 387b; *KochPs* 166; A ma doświadczyć przez pewne widzę łwoie/ łkoro imienia dołtanie/ albo gołpodarzem łobie zołtanie/ káždego roku/ w kážde pole/ co ná ktore pole wýsieiá *GostGosp* 150, 4; *SarnStat* 189.

»zbierać na polu« = *colligere in agro* (2): Tedy [Rut] łzłá a przyłzłá/ y zbierála ná polu zá żeńćami *BudBib Ruth* 2/3, *Ruth* 2/17.

»zebrać (a. zbierać) ([co]), zebranie (a. zbieranie) ([czego]) z pola« = *colligere ex agro PolAnt; congregatio de campis JanStat* (5:2): *UstPraw* Dv; *BibRadz Ex* 23/16; *BielKron* 53; Foenisicium, Czas ten kiedy łąki zbieráya/ też żniwo/ Z polá zbieranie. *Mącz* 133a, 353d; A kiedy z polá zbierzemy/ Tám dopięro odpoczniemy *KochSob* 63; áby od świętá S. Woyćiechá/ áż do zebrania wżyłtkich zbóż ożimich y letnich z pól/ ná máiętności cudzey przez wolę onęgo páná żaden nie śmiał polowác. *SarnStat* 673.

»z pola ([co]) zwozić (a. zwozić)« (4): włchakze łzyą thego młchcząc yłzcie tham popalyem. Alye nyepyerwey łch pyerwey łpolya zwyoza. *LibMal* 1546/113v; *Fructus ex agris vehere*, Zboże z pól zwozić. *Mącz* 477b; *GostGosp* 64; *CiekPotr* 30.

Wyrażenia: hebr. »mąż pola« = *rolnik* (1): był Ezaw mąż biegły w myłłiłtwie y oracz [vir agricola] (marg) Włłanie tłumácżąc: vmieiac myłłiłtwo/ y mąż połny [!] (álbo polá) (-)/ záś Iáákob był mąż prołty *BudBib Gen* 25/27.

»pole (nie)plodne« = *ager fertilis Modrz* (2): *ModrzBaz* 8v; Y pole bych rad wiedział tak nieplodne zgoła Gdżie łzczera śmieć á nie tkwiá żadne dobre żioła *RybGęśli* B.

»pole nieprzerodzone« [szyk 1:1] (2): Zły człowiecz/ łpułtołzyłeś Polá nieprzerodzone: Zwoiowałeś/ wywróćileś Miáłtá pięknie łádzóné. *KochPs* 12; *GrochKal* 28.

[»pole orackie«: ziemiá tłufta ná polách orackich/ tym więcęcy ma moc wyłufzáiącą *UrzędowHerb* 420a.]

»owoce pol« = *plony* (1): Potym prośi zá rzecz połpolitá/ y zá owoce pol. *LubPs* T.

»pole płon(n)e« = *ager sterilis* *Modrz, JanStat*; *male natus a. malignus ager Cn* [szyk 5:1] (6): *Mącz* 362c; *BielSat* D4; niech [urząd] poştánowi pewną liczbę wywożenia/ żeby nálze polá niebyły komu inżemu rodáyne/ á nam płonne. *ModrzBaz* 33v; *KochEpit* A3v; Będą fie tym ćiefzyli/ iż oboie młodzi/ Acz pole płonne máią/ ále żonká rodzi. *BielRozm* 31 [idem *BielSat*]; *SarnStat* 188.

»puste pola« = *arva vacua* *Modrz* (2): *Squallent arva*, Leżą puftę [!] polá/ nie fprawuyą ich. *Mącz* 411b; *ModrzBaz* 47v.

»rodzajne (a. urodzajne) pole(-a); urodzaj pola« = *ager optimus* *PolAnt*; *optimi atque uberes campi* *Mącz*; *agri cultus, ager fertilis* *Modrz* [szyk 4:2] (4:2): W zyemi ich pobudził ogyeń frodze pałáyący/ Wífytki rodáyne polá ich ták nagle pałacy. *LubPs* Yv; *BibRadz* 4.Reg 3/25; *Mącz* 33a; *BudBib Lev* 25/12; obaczyłyby [król] vrodzáię pol/ co mogą rodzić/ á czego niemogą *ModrzBaz* 20v, 33v.

»rowne pole« (1): [córko syjońska, ślicznaś] y iáko rozáne łzczepy/ roftące w Hierychu; y iáko piękna Oliwá ná rownym polu łádzona *LatHar* 410.

»stare pole« = *od lat uprawiane; antiquus ager* *JanStat* (3): NAkoniec vftáwiamy [...]: iż gđziekolwiek od ftárych pól wciáz ktokolwiek láfy/ chrófty/ álbo dąbrowy będzie kopał/ ón dżeięćinę ma brác z nowin *SarnStat* 189, 189; *KlonFlis* C4.

»pola wyprawne« = *świeżo wykarczowane pod uprawy rolne* (1): Ale iefli [...] kmiećie będą poładzeni/ y wykopáią láfy/ chrófty/ gáie/ dąbrowy/ przerzeczeni kmiećie z pól ich ták wypráwnych [de agris ipsorum totaliter extirpatis *JanStat* 232] nam/ y nálzym potomkóm dżeięćinę płáćić będą powinni. *SarnStat* 189.

»pole ziemne« = *grunt* (1): Lecz domy ná wsiach ktore niemáią murow w około/ ty máią być poczytáne zá polá ziemne [*agrum terrae*] *BudBib Lev* 25/31.

Zestawienie: »Pole Krwie« = *Hakeldama, tzw. rola garncarzowa w Jerozolimie kupiona za trzydzieści srebrników Judaszowych* (1): y nárádziwłzy fię/ kupili zá nie rolą gárnczárłką/ ná pogrzebowanie gości. y dla tego názwano pole ono Hácelandemá: to ieft/ pole krwie *LatHar* 697.

Szeregi: »błonia albo pola« (1): *Sabatia vada dicuntur*, Lugowáte mieyćá/ Błoniá álbo płonne polá/ przy ktorych przed tym yármárki miewano. *Mącz* 362c.

»(i) pole (w polu) i (albo) dom (doma)« [szyk 3:1] (4): Ażá rozliczne gromy/ pioruny/ grády nie tłukły pol nálzych y domow nálzych? *RejZwierc* 192; Bo y żaden vbogi nie był miedzy nimi. Bo ktorzykolwiek dzierzawcámi pol álbo domow [*possessores agrorum aut domorum*] byli/ przedawáiąc przynośili fummy przedánych rzeczy. *BudNT Act* 4/34; *GrochKal* 28; Błogośłáwił P. Bog domowi Egipczyániná dla Iozephá/ y rozmnożył máiętność iego y domá/ y w polu. *SkarKaz* 579a. [Ponadto w połączeniach szeregowych 6 r.]

»pole (w polu), (a, a(l)bo, i) łąka (na łące)« [szyk 4:1] (5): Pożrzyłz záię ná polá/ á ná łąki fliczne/ Ano ná nich kwiateczki blyfczą fie rozliczne. *RejWiz* 153; *Strum* F3v; *KlonŻal* Bv; *KochSob* 70; *PowodPr* 49. [Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.]

»(tak) na (w) ogrodzie albo (jako) w polu(-ach)« = *hortus vel campus* *JanStat* [szyk 2:1] (3): Kiedy pielą w ogrodzie álbo w polách/ opiołki w oborę nośić *GostGosp* 108, 4; *SarnStat* 185. [Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.]

»pole, (albo, i) rola« [szyk 2:2] (4): *Mącz* 194a, 362a; *Calep* 42a; Pan albo Ziemiánin/ który ma między łąsiady pole/ albo role we wsi/ kiedy ma tam żać/ z wozem ma iechać ná żniwo *GostGosp* 112. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*]

»po (w) sadu (a. po sadeczkach), (albo też) pole« [szyk 2:1] (3): Przechadza fie z lafeczka po fadu po polu/ Pátrzy ielli w pżenicy nie będye kakułu. *RejWiz* 54v; *RejZwierc* 164; *GrabowSet* T3. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»winnice i pola« (1): Galilea ma w sobie Oliwne drzewo/ takież wannice y polá ku rodzáiu rofkofzne *BielKron* 264v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

Przen [czyje] (2) : A wyczyście pole swoie/ á nie fieycie więcey w ćirniu. Ale mi obrzeźcie fercá wálze/ ábym fie nie zápalil ogniem gniewu moiego przeciwko wam *RejPos* 32v; Tyż vczynki łą/ ále nie ná tym polu/ ná inná rolá krwią Chryśtułowá polaná przeładzone łą. *SkarKaz* 312a.

b. *Pastwisko, łąka; pascuum Vulg, PolAnt, Mącz; ager Vulg, Mącz; campestre Vulg, arum Mącz* (72) : y thes nyewkradlem kobyły iego byaley spolya *ZapWar* 1545 nr 2631, 1506 nr 2034, 1514 nr 2153; *FalZioł* IV 1d [2 r.]; *BielŻyw* 24 [2 r.]; yeno yz wielky glod bil na konie na poliv bo scharancza wyadla *LibLeg* 11/78; Item zeznał yłch v wrzeźnye konya na polyu vkradl gnyadego *LibMal* 1545/108, 1543/13 [2 r.], 73v, 1545/94v, 95v, 104v (14); Mych my byli na polu z owczarni z wielbłądy Kiedy fie nam trefiły ty nieścężne błędy *RejJóz* M4v, A6v [2 r.], A7v, M4v; Swiniá idzye ná pole álic ná niey [wrona] iedzye *RejWiz* 98; *Leop Gen* 31/4, 2. *Par* 26/10; *UstPraw* G; *BibRadz Luc* 2/8; *Mącz* 486b, 495c; *HistRzym* 130; Potym gdy był przywiedzion on chłopiec [!] Dawid prosto s polá od bydła onego/ Tu dopirko powiedział Prorok/ iż [...] *RejPos* 56v, 215v; *RejZwierc* 90, 106v; Ludzi w prawdzie nie bráli/ áni też palili/ Ałe cokolwiek było w polu bydła/ wzięli. *KochOdpr* D3; W polách łtad mnoftwo: zbożem obfituią Niłkie doliny: á pełen nádzieie Oracz lye śmieie. *KochPs* 93; *SkarŻyw* 28, 349, 527; *KochSob* 71; *ArtKanc* B4, C4; iáko wodá nie káżdá iednákich ryb záchowác może/ ták też nie ná káżdym polu y nie wżędy iednáki wżeláki dobytek chowác fie może *GostGosp* 148; *GórnTroas* 25; Łáki/ role zápalone; Ze polá/ łwych traw/ Rzeki wod zbywáią *GrabowSet* F4v; *KołakSzczęśl* B3; *WujNT* 197 marg; *KlonWor* 23 [2 r.].

W połączeniu z nazwą [w składni zgody] (1): yakom ya iemv niehvkrathl obiczaiem kradzionem krovi czervoney spolya Czechovicz *ZapWar* 1543 nr 2507.

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy [pole + przymiotnik (2), przymiotnik + pole (2)] (4): *ZapWar* 1512 nr 2106; Item powyada yłz na Vynarłkym {polyu} Sarbynowi dwoye kony vkradl *LibMal* 1545/106, 1545/106, 1548/141v.

W przeciwstawieniu: »w (na) polu ... w (na) oborze« (2): *GostGosp* 116; Poiąłem nieboraká [tj. konia] w polu/ nie w oborze *KlonWor* 19.

W porównaniu (1): Pijániczá á wżetecznik [...] iáko gęś ná wiołnę wyblednie/ albo iáko krowá o fwięty m Ianie gdy s polá przydzie á brzuch sobie nádmie. *RejZwierc* 142.

W charakterystycznych połączeniach: z pola iść (2), przyść (2); na pole iść {przyść, wyniść, wychodzić} (6); na polu chowác się, strzec [czego]; po polu chodzić, pędzác; w polu chodzić.

W charakterystycznych połączeniach przyimkowych: z pola (pol) (12); na pole (12), w pole; na polu(-ach) (25), po polu(-ach) (7), w polu(-ach) (9).

Zwroty: »na polu paść« (1): Poślał wnet Saul poſly do Ifái/ mowiąc: Poſli mi ſyná twego Dawidá/ kthory ná polu páfie [*qui est in pascuis*]. *Leop* 1.*Reg* 16/19.

»po polu, w polu paść się« [szyk zmienny] (1:1): *SienLek* 146v; á dnia onego bydlá twoie páść fie będą po ſzerokim polu [*pascet pecus tuum ... pascuum latum*]. *BibRadz Is* 30/23.

»wyganiać (a. wygnać) (bydło) na pole, w pole; wypędzić na pole« [szyk zmienny] (3:1;1): *FalZioł* IV 1d; *Prodeunt in pascua pecudes*, Wychodzi/ álbo wyganiáją bydło ná pole. *Mqcz* 105c; Bo iefli fie porownałz ſprávami z źwirzety/ Też cie pewnie wypędzą ná pole s cielęty. *RejAp* AA6v; *RejZwierc* 106v; *MWilkHist* F.

Wyrażenia: »pole do paszy« (1): *Compascuus ager*, Pole do paſzy. *Mqcz* 282d.

»puste pola« = *pastwiska* (1): *Sola arva*, Puſte polá/ pástwiská. *Mqcz* 401c.

»szerokie pole« (1): *BibRadz Is* 30/23 *cf* »po polu paść się«.

Przen [czyje] (1) : Pan ma trzodę ſwą ná polu ſwem tho ieft/ Koſćioł ſwoy *BibRadz* I 68d *marg*.

3. Polowanie (11) : Potym łowiec orlá kupił/ [...] Y ták go ku polu wpráwił/ Iż y záiące im łowił. *BierEz* Iv; *BielKom* D2v; PRóžno cię pátrzam w tym kole: Twoiá/ miły/ roſkołz pole: A ráczéy źwierz leſny bijełz/ Niż táncuiefz/ álbo pijełz. *KochSob* 63; á gdy ná pole trzebá/ máią ie [*sieci sarnie i insze polne*] záraz wzyłtki ná wozy włóżyć/ y z niemi poſpołu wzyłcy iecháć *GostGosp* 20, 20; [(*nagł*) *Krogulec*. (-) Mniefze mnie pole/ mniefzy ptak przyłtoi/ Przepioreczká/ Słowik/ niech fie mnie też boi. Piękna zábawká zemną w polu bywa/ Gdy mię ćwicżony Myſliwiec wżywa. *CygMyśl* A2].

W porównaniu (3): Swiát iákoby ptháſze pole. *RejWiz* 103 *marg*, 103, Dd3.

Wyrażenia: »czarne pole« = *polowanie na dziki* (1): *Insidiemur apris*, Chcemy ná czarne pole álbo czarny źwierz yecháć. *Mqcz* 379d.

»ptasze pole« [szyk 2:1] (3): Bo pátrż gdy fie przypátrzyłz ſwiátu omylnemu/ Iż ieft bárzo podobien ku polu ptáſzemu/ Gdy krzaczkow náłtáwiáią zyelonych nadobnych/ Zyarnek pod nie podſypá rozlicżnych oſobnych [...]. Więc około w klateczkach rozni ptacy wiſzą/ Wabiąc drugye do fiebye *RejWiz* 103, 103 *marg*, Dd3; [*CygMyśl* F2v].

Przen (2) : *RejRozpr* H2; Scewolá [...] włkoczył w namiot Hetmáná podle Krolá zábił [...]. Ale zá náłżych czáſow/ gdzie táki Scewolá/ Bo trudno o myſliwchá/ do tákiego polá/ Dla Rzeczypoſpolitey áby fie miał ſpárzyć *RejZwierc* 42.

4. Powierzchnia, tło znaku herbowego; solum a. spatium picturae, areola a. spatium in quo pictura iacet Cn [zawsze w połączeniu z określeniem koloru] (31) : [*Książęta śląskie*] Orły ſobie herbowne zodmieniáli/ niekthorzy czarne żolthe y rozmaíte fárbý polá wymyſlili ſobie/ odſtápiwłzy biáłtego/ s ktorego poſzli s krolmi Polłkimi. *BielKron* 373; Prułki Miłtrż poſłał krolowi dwu poſłu s tarczámi/ s ktorych ieden Krolá Rzymłkiego był/ Orlá czarnego w złotym polu máiąc/ drugi Szczećniłkiego Kłiążęciá z Gryfem czyrwonym w biáłym polu *BielKron* 383v; Sędomierſka žiemiá ná chorągwi noſi od połowice thrzy polá czyrwone á trzy biále/ druga połowicá pole błękitne ma ze trzemi rzędmí gwiazd. *BielKron* 425, 325, 425 [17 r.], 425v [7 r.]; (*nagł*) Ná Lwá ſtárożytny Kleynot zacnego Woyewodctwá Rułkiego. (-) Znáć iż w tym kráiu ludzye mężni byli záwždy/ Co nam ſwiádłzy wiek dawny y dziś to zna káždy. Widząc iáką nagrodę oni zá to máią/ Iże w bronatnym polu Lwá zá herb trzymáią. *PaprPan* ktv.

W charakterystycznych połączeniach: *białe pole* (5), *białe i czerwone, błękitne* (4), *bronatne, czarne, czerwone* (16), *zielone, złote, żółte* (2).

W charakterystycznych połączeniach przyimkowych: *na polu* (2), *w polu* (25).

5. *Jeden z kwadratów na szachownicy* (7) : Tablicá naprzód málówána będyze/ Tę pol íześcdzyefiát/ y cztery záfiędzye. *KochSz A3*; *Krol s pániá bierze w poľrozodku dwie poli KochSz A3, A3*.

W połączeniu z liczebnikiem porządkowym (3): *Przed Krolem ítał koń w piątym polu práwie/ A piefzek w ízoftym/ y ná teyże łáwie. KochSz Cv, A3v [2 r.]*.

Wyrażenia: »*polá białe*« (1): *KochSz A3 cf »polá czarne«*.

»*polá czarne*« (1): *Polá íe czarne z białymi miefzáiá/ Ty íe owemi w zaiem prześadzáiá. KochSz A3*.

6. *Miara powierzchni gruntu równa 10 morgom (1 mórg = 1998,09 m²)* (5) : *Mórg tedy ma trzydziési Prętów. A Włóká záśie ma trzydziési Morgów: ták íż we trzech polách po dzieśiáci Morgów będyze Włóká. GrzepGeom I4v; Strum F2*.

W połączeniu szeregowym (1): *Aczći téz zmawíaiá ná rozmáité miáry z Robotniki Groble/ to íeft/ ná Polá/ ná Pręty/ ná Powroźce/ ná Szychty/ etcet. Strum F2*.

Szereg: »*pole albo (to się rozumie) laska*« [szyk 1:1] (2): *Łáfkę wymierzyć ná Ośm łócki. Tych Łáfk álbo Pól/ w íztukę Cztérzy. Strum F2v, F2v*.

7. *Dziedzina, zakres jakiejś działalności [w tym: czego]* (1) (2) :

Zwrot: »*pole mieć [cum inf]*« = *mieć możliwość, być w stanie* (1): *niewchodź w.m. zemną w tę gadkę/ boć w.m. dáleko záwiode/ ábowiem ízerokie pole mam chwalić muzykę GórnDworz Hv*.

Wyrażenie: »*szerokie pole*« (2): *GórnDworz Hv; A íáko íeft ízyrokie prac ludzkich pole [campus]/ íáčno obaczy ten/ ktory w potrzeby żywotá ták tego íáko y onego przyfzłego pilnie weyrzy. ModrzBaz 37*.

8. *astron.* (1) :

a. *Obszar strefy niebieskiej w zodiaku* (1) : *A íáko [Rak] wiele mieyfćá záftępuie wfchodząc: Táką drugą część równie záś bierze záchodząc. Sześciá promieni z oká w okrąg rozmierzóné/ Zámyka w káżdym polu dwa znáki złożóné. Zodiákiem to koło Grékowie miánuiá KochPhaen 20*.

b. [*Krąg wokół księżycy*: *Halo Kreyfz vmb den Mond Pole koło xiężycá ArtNom A6v.*]

9. Zwrot: »*zalegać pole*« = *próżnować, nic nie robić [szyk zmienny]* (2) : *zwłáczá/ że v nas w Polfcze íuż ták proclamatum, że íeíliż nie obcy/ íwóy nic nieuczyni/ choíáímy íie y íámi nie w Paryżu/ ále w Polfcze rodźili. íedno że záś nieprzyftoi domá zálegáć polá/ íczęściá téz íkuśiń niewádzi. JanNKar A4, D2v*.

10. *n-loc Miejscowości* (8) :

Zestawienia: »*Długie, Wielkie Pole*« (2:1): (*nagł*) *O Dzieśięćinach ról płónnych v Długięgopolá y Czorfytiná ku Myślimicóm. (-) ALe íż w rozdziałéch przy Długimpolu Czorfytynie pod tą gránicá/ [...] íá polá płónné/ [...] SarnStat 188; O CZORSTINIE, y Wielkim polu. Pátrzáć Titulo DZIESIĘCINY. SarnStat 969*.

»*Dobre Pole*« = *Bonus Campus Miech* (2): *A gdy íie tam oboie woýfko ítoczyło na placu barzo ízyrokim ktore zowá dobre pole, w poniedziałek wielkonoczny, dzieśiętego dnia Kwietnia. Tedy*

napierzwey Tararzy łtrzałami łfwemi krzyżowniki y gorniki potłoczyli y potłumili iakoby grad zboże na polu. *MiechGlab* 10; támże ná dobrym polu podkánie łnimi [z *Tatarami*] vczynili w poniedziałek przewodney niedziele. *BielKron* 360v.

»Kobyle Pole« (1): I wyardunk pyenyedzi chłopu wkobilym polyu bill wkarczmye wyal *LibMal* 1547/126.

»Proste Pole« (2): Poriczko po gr na proftim polyv Sto tholp soli *MetrKor* 59/276v, 57/117v.

*** *Dubium* (W tłumaczeniu cytatu z komedii Plauta „*Rudens*” (1) : Fortuna anatina [= kacze szczęście] et anataria, Szczęście ná kácze pole. *Mącz* 9a.

Synonimy: **1.** błonie, grunt, rownina, ziemia; **α.** kraina, kraj; **a.α.β.** plac; **2.a.** niwa, rola; **b.** łąka, pastwisko; **3.** łapanie, łow, łowienie, myślistwo, polowanie.

SBu